

מואי חנוכה

עיונים וביאורים נפלאים
בניסי ימי החנוכה, הלכותיהם ומנהגייהם

חנוכה תשע"ג

רשימת המקורות

נר מצוה ותורה אור

ספר השיחות תשנ"א ח"א עמ' 192 ואילך. ועוד

על הנסים ועל הנפלאות

לקוטי שיחות ח"ל עמ' 209 ואילך

חידושי סוגיות

לקוטי שיחות ח"כ עמ' 207 ואילך. ח"ל עמ' 301 ואילך

פנינים - ענינים קצרים

עיונים וביאורים

חיוב שמחה לשיטת הרמב"ם – לקוטי שיחות ח"י עמ' 142 ואילך / הדלקת נרות בחצר המקדש – לקוטי שיחות חכ"ה עמ' 235 ואילך / נס מהודר מן המהודר – אגרות קודש ח"א אגרת קכה. ח"ה אגרת א' שיז. לקוטי שיחות ח"א עמ' 92 ואילך

דרוש ואגדה

תוקף הטהרה מחליש את הטומאה – תורת מנחם – התוועדיות חכ"ט עמ' 294 ואילך (לא הוגה ע"י רבינו) / פך שמן טהור שבכל אחד – אגרות קודש ח"ב אגרת שטו. אגרת קעג / טימאו ולא איבדו? – לקוטי שיחות חל"ה עמ' 174 ואילך

פנינים - תורת חיים

תפקיד "בני עלי" – אגרות קודש ח"א אגרת קטו. ועוד כמה אגרות / תכונות השמן בעבודת האדם – אגרות קודש ח"ב אגרת שטז / כאשר אינו עולה ח"ה יורד – לקוטי שיחות ח"י עמ' 127 / אין להכניס יונוני להיכל התורה – לקוטי שיחות ח"ב עמ' 481 ואילך

דרכי החסידות

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ נ"ע ח"ד עמ' כב ואילך

פתח דבר

בעזרי"ת.

בפרוס עלינו הימים המאירים – ימי החנוכה, דשנת ה'תשע"ג, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס "מאי חנוכה".

בקובץ זה ליקוט ביאורים בעניני ימי החנוכה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

קונטרס זה יו"ל במסגרת הקונטרס השבועי 'לקראת שבת' – עיונים וביאורים בפרשת השבוע.

*

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו ברשימת המקורות שבסוף הקונטרס), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

*

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, אשר כימים ההם, כן גם עתה יעשה תשועה גדולה ופורקן לעמו ישראל, ונבוא לדביר ביתו – בגאולה האמיתית והשלימה, בעגלא דידן.

בברכת התורה,

מכון אור החסידות

ערב ימי החנוכה, ה'תשע"ג

שנת המאתיים להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

דומה להגבלת וגדר אש המתפשט, דאש המתפשט הנה המים מכבה אותו, ואש העצמי הנה אם גם עשירות בשנים יהי' מונח בתוך המים הנה לא יכבה, ובכוא זמנו וסיבתו יתגלה.

אור החסידות הוא אור עצמי, אומר הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק, וכוונתו הקדושה בזה הוא דהעצמי הנה בכל מקום שהוא הוא במהות העצמי, וכדוגמת המים שאינם מכבים את האש העצמי, כן הזרם דמים אדירים אף גם מים הזדונים דזרם שאון החיים החולנים לא יכבו את אור העצמי.

זאת אומרת אשר אור העצמי דחסידות ביכולתו להאיר גם את החשך, ונרגש הוא בכל מקום, ופתגם חסידי 'בוער' נרגש בכל מקום.

אור החסידות העצמי – נתגלה ע"י מסירת נפש בפועל

1) אור החסידות הוא אור עצמי שנתגלה ע"י מסירת נפש בפועל.

כל גילוי אור בא ע"י מס"נ וכמבואר בדא"ח בארוכה בענין יגתתי ומצאתי תאמין, דכל גילוי של השגה בא ע"י יגיעה דוקא, ואור זה היינו אור החסידות נתגלה ע"י מסירת נפש בפועל.

והאור העצמי הלזה דאור החסידות נותן לכל אחד ואחד מאנ"ש בלי הבדל מעמד ומצב, כמו שהארכתי במ"א אשר ע"י מסירת נפשם בפועל של החסידים הראשונים, הנה נחקקו חקיקות במוח ולב בניהם ובנותיהם, ובכל הדורות הבאים אחריהם, אשר האור עצמי דחסידות נוזל בעורקיהם.

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים
הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'
והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב אליהו שוויכה

ירצא לאור על ידי מכון אור החסידות

ארץ הקודש United States
ת.ד. 2033 1469 President St.
כפר חב"ד 60840 #BSMT
03-738-3734 Brooklyn, NY 11213
הפצה: 08-9262674 718-534-8673
www.likras.org • Likras@likras.org

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

מתבטל מתורה ועבודה, וע"ז הושיבו הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק מאמר זה.

נר מצוה ותורה אור

נרות חנוכה מאירים את המצוות כולם ה
מדוע עיקר מצוות חנוכה הוא בנרות? / איך אפשר לעבוד את הקב"ה ע"י מצווה מוגבלת במדידות ושיעורים? / מהי הנקודה הפנימית שבכל מצווה? / מדוע צריך להדליק נרות חנוכה דווקא בחושך וברשות הרבים?
ביאור רחב בפרטן של דיני הדלקת נרות חנוכה, והסבר נפלא במהותן של המצוות, שאף אם נראים כמדודים ומוגבלים מ"מ יש בהם תוכן ונקודה פנימית שהיא למעלה מכל מדידה והגבלה

על הניסים ועל הנפלאות

הנס במסירת טמאים ביד טהורים טז
מהו הרבותא בזה ש"מסרת כו' טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך"? / יחדש ביאור נפלא בנוסח ועל הניסים, ובוה יסביר היטב גדול הנס והרבותא בנצחון המלחמה / יוציא מזה עידוד וחיוק גדול לדורנו זה

חידושי סוגיות

כפלוגתת אמוראי בטעמייהו דב"ש וב"ה בנר חנוכה כה
יביא מש"כ המפרשים לתלות פלוגתת התוס' והרמב"ם בדין "מהדרין מן המהדרין" כפלוגתת האמוראים בטעם מוסף והולך או פוחת והולך – ויחדש כמה נפק"מ למעשה גם לדין דנהגינן כהרמב"ם / יפשוט חקירת האחרונים אי שייך לברך על נרות ההידור – ע"פ הסברה עמוקה בגדר פלוגתת האמוראים, דנחלקו אי הידור זה הוי דין בהנהגת הגביר או שגוף המצוה מובחרת ומהודרת יותר

פנינים

עיונים וביאורים יד
חיוב שמחה לשיטת הרמב"ם / הדלקת נרות בחצר המקדש / נס מהודר מן המהודר
דרוש ואגדה כג
תוקף הטהרה מחליש את הטומאה / פך שמן טהור שבכל אחד / טימאו ולא איכרו?
תורת חיים לג
תפקיד "בני עלי" / תכונות השמן בעבודת האדם / כאשר אינו עולה ה"ה יורד / איך להכניס יונוי להיכל התורה

דרכי החסידות לו
מכתב קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ מליובאוויטש נ"ע אודות העבודה להרבות באור בכל מקום, והדרך לזה הוא ע"י אור החסידות

להאיר – באור החסידות

ממאמרו של הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק למדנו ששה דברים:
א) צריכים להניח את עצמו בשביל הזולת, צריך להניח את הטוב העצמי, מה שטוב לו, בשביל השני.
ב) עלינו המצוה והחובה להאיר, אנן פעלא דיממא אנן, עבודתינו היא שצריך לעשות אור, להאיר לבניהם של ישראל, ולהאיר בתיהם של ישראל.
ג) היאך לקיים מצוה זו המוטלת עלינו . . בחובת גברא להאיר לבניהם של ישראל, ולהאיר מושבותיהם של ישראל והוא להאיר באור החסידות.
ד) להאיר – אומר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק – אפשר רק באור החסידות.
והוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר צמח צדק, הואיל בטובו וחסדו עמנו לא לבד לבאר לנו את דברי קדשו אלא גם להסבירנו.

[הביאור וההסבר אם כי שלובים ואחוזים המה להיות כאחד, אבל כל השם עיונו בלימוד החסידות ישכיל יבין וישיג כי שנים המה, אלא שהראשון הוא ביאור על האמור לעיל מיני, והשני הוא הסברו של הביאור].

אור העצמי דחסידות – ביכולתו להאיר גם את החשך

ה) אור החסידות הוא אור עצמי.

ידוע הוא כי העצמי הנה לעולם לא ישתנה ובכל מקום שהוא, הוא עצמי. כי העצמי הנה עם היות אשר גם הוא יש לו הגבלתו וגדריו כי הבלתי מוגבל והבלתי מוגדר באמת הוא נמנע הנמנעות שהוא רק קל אחד יתברך ויתעלה שהוא עצמי הפשוט, ומבלעדו ית' הנה הכל מוגבלים ומוגדרים – אלא שישנו [ב' גדרים –] עצמי ומתפשט, אשר גם העצמי הוא מוגבל ומוגדר, אלא שהגבלתו וגדרו של העצמי אינו דומה כלל להגבלתו וגדריו של המתפשט.

בכל דבר שברא הקב"ה בעולמו מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, בעולמות העליונים ובעולם התחתון ישנו העצמי והמתפשט, העצמי הוא עצם הדבר ההוא, והמתפשט הוא הארת הדבר בלבד.

וכמו באש הרי יש בו העצמי והמתפשט, אש הגחלת או אש הנאחז בפתילה הוא אש המתפשט, והאש אשר בצור החלמיש הוא האש העצמי, ועם היות דגם אש זה הוא מוגבל ומוגדר בהגבלתו וגדרו, הנה בכל זה הרי הגבלתו וגדרו של האש אשר בצור החלמיש אינו

נרות חנוכה מאירים את המצוות כולם

מדוע עיקר מצוות חנוכה הוא בנרות? / איך אפשר לעבוד את הקב"ה ע"י מצווה מוגבלת במדידות ושיעורים? / מהי הנקודה הפנימית שבכל מצווה? / מדוע צריך להדליק נרות חנוכה דווקא בחושך וברשות הרבים?

ביאור רחב בפרטן של דיני הדלקת נרות חנוכה, והסבר נפלא במהותן של המצוות, שאף אם נראים כמדודים ומוגבלים מ"מ יש בהם תוכן ונקודה פנימית שהיא למעלה מכל מדידה והגבלה

א.

ימי החנוכה הלכות רבות להם, עם דינים ומנהגים שונים. וכל דין והלכה יסודו ושרשו – נס ומאורע שאירע לאבותינו בימים ההם, בזמן הזה.

אך מבין כל העניינים וההנהגות של ימי החנוכה – מצוה אחת יש שהיא עיקר מצוות ימים אלו, והזכרון העיקרי שתקנו חכמים לנסים ונפלאות שבימים ההם.

וזוהי מצות הדלקת נרות חנוכה.

והנה, מצות הדלקת נרות אלו נקבעה לזכר נס פך השמן, ש"כשנכנסו יוונים להיכל, טמאו כל השמנים שבהיכל. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהי' מונח בחותמו של כהן גדול, ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים¹. ומפני זה, חייבו חכמים להדליק נרות בכל לילה משמונת לילות חנוכה.

וידועה השאלה², הרי בימים ההם היו ישראל בסכנה גדולה מפני הגזירות שגזרו עליהם "מלכות יון הרשעה". וברחמיו המרובים הצילנו הקב"ה מידיהם, ומתוך נסים גדולים "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים³", וגברו ידי "מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו", ובאה ישועה והצלה לבני ישראל.

1. לשון הגמ' שבת כא, ב.

2. ראה הנסמן בהערה 4. ועוד.

3. נוסח ועל הנסים.

"פעלא דיממא אנן"

"עלינו המצווה והחובה להאיר, אנן פעלא דיממא אנן, עבודתינו היא שצריך ליצור אור, להאיר לבניהם של ישראל, ולהאיר בתיהם של ישראל"

אנן פעלא דיממא אנן, יש ליצור אור

ב"ה ב' כסלו תרצ"ז

אטוואצק

ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה ותפארת

ור"ח אי"א מוהר"ר שלמה יוסף שי' [זוין]

שלום וברכה.

במענה על מכתבו מי"ז לחודש העבר המודיע מהעתקתו לירושת"ו צלחה לכהן במשרתו בתור מורה ומדריך תלמידים שי' המתחנכים למורים ורבנים, ומעתיק ב"ב שי' למז"ט הנני לברכו בברכת מז"ט יתן השי"ת שיהי' לטובה ולברכה בגו"ר...

ובדבר שמתברך ומבקש מהשי"ת אשר פעולתו בהשפעה להתלמידים שי' יהי' טוב, והדרכתם יעלה יפה הנה בטח נודע לו אותו המאמר שאמר הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק להרה"ג הרה"ח ר' הלל מפאריטש:

"אנן פעלא דיממא אנן, יש ליצור אור, ולהאיר אפשר רק ע"י אור החסידות, אור החסידות הוא אור עצמי שמתגלה ע"י מסירות נפש בפועל".

מאמר זה אמר הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק במענה על התאוננותו של הרה"ק הרה"ח ר' הלל, כי כמה חדשים בשנה הוא טרוד בנסיעות ונע ונד ובדרך ממילא

ולכאורה, מתוך כל מה שאירע לאבותינו בימים ההם, הנס הכי עיקרי וחשוב הוא הנס דנצחון המלחמה, שעל ידו ניצלו ישראל ונושעו מידי היוונים, וכל שאר הנסים שאירעו אז נחשבים כטפלים לגבי נס זה.

וא"כ, מדוע נקבעו ימי החנוכה בעיקר ע"י מצות הדלקת נרות חנוכה – לזכר נס פך השמן, ולא עשו עיקר מן הנס דנצחון המלחמה?

ובספרי חסידות⁴ מבואר, דאף שבימים ההם גזרו היוונים גזירות גשמיות על ישראל, מ"מ עיקר הסכנה והגזירות היו בנוגע לקיום והתורה והמצוות.

וכמ"ש הרמב"ם⁵ "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזירות על ישראל, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצות כו'". וכן הוא הנוסח בתפילת 'ועל הנסים' "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

ובמדרש איתא⁶ "וחשך – זה גלות יון. שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל".

ועפ"ז, כאשר הצילנו הקב"ה מידי היוונים, ומסר אותם בידי ישראל, הרי עיקר ההצלה והנצחון היתה – לא ההצלה הגשמית אלא ההצלה הרוחנית והנצחון של דת ישראל – התורה הקדושה ומצוותיה'.

וזהו שקבעו חכמים עיקר הזכרון להנסים בימים ההם בהדלקת נרות, כי בנוסף לזה שהוא זכר לנס פך השמן, יש בזה זכרון גם לנצחון המלחמה, שעיקרה, כנ"ל, נצחון דת ישראל, כי התורה ומצוותיה נמשלו לנרות, כמ"ש "כי נר מצוה ותורה אור".

ב.

איך אפשר לעבוד את הקב"ה ע"י מצווה מוגבלת במדידות ושיעורים?

והנה, מזה שקבעו חכמים להדליק נרות חנוכה לזכר נצחון התורה והמצוות, נראה לומר, שבנרות בכלל ובפרטי דיני הדלקת נרות חנוכה בפרט, רמוזים וטמונים יסודות גדולים, שהם דברים עיקריים בתורה ומצוותיה'.

ולבאר זה, נקדים בשאלה כללית שעולה כשמתבוננים בכללות עניין המצוות.

4. ראה תורה אור (לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע) וישב כט, א. ל, א. מקץ לב, א ואילך. שערי אורה (לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע) מאמר ד"ה בכ"ה בכסלו פרק מא"ב. פנ"ג. ספר המאמרים תקס"ג (לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע) ע' נז. ועוד.

5. ריש הל' חנוכה.

6. בראשית רבה פ"ב, ד. וראה שם פט"ז, ד. פמ"ד, יז. וראה גם ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב. מגילת תענית ספ"ב. ועוד. וראה תורה אור (לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע) וישב ל, א.

7. משלי ו, כג.

ד'שמך' רומז על חכמה¹⁶. דאף שהסכימו שילמדו תורה – רצו שילמדו גם חכמה יוונית וחכמות חיצוניות, ובזה "טמאו כל השמנים". כי כשמניחים לחכמה יוונית להכנס בהיכל התורה ה"ז 'מטמא' ר"ל גם את השמן הטהור.

ויש ללמוד מזה לזמננו:

ישנם הטוענים: הרי התורה היא ענין של הבנה והשגה, "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹⁷, מה רע בכך שיערכו בזה גם חכמות אחרות, ואיזה קלקול יכול להיות בזה?

וזהו ההוראה מנס חנוכה:

16. ראה הגהות הרח"ו לזוהר ח"ב קמז, ב. וראה מנחות פה, ב "מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן".

17. ואתחנן ד, ו.

כשהולכים בדרך זו, הנה לא זו בלבד שהשמן הטהור אינו מטהר את השמן הטמא, אלא אדרבה, גם השמן הטהור נעשה טמא. וזה יכול להביא ר"ל גם לגזירות גשמיות, כמו שכתב הרמב"ם שבזמן ההוא "פשטו ידם בממונם ובכנותיהם"¹⁸, דגזירות אלו היו קשורים עם זה שטמאו את השמנים.

לפי שבאמת אי אפשר שגוי יהי' לו שליטה על יהודי. ושליטת הגוי היא רק ע"ז שהיהודי עצמו נותן ליווני להכנס, "מהרסיך ומחריביך – ממך יצאו"¹⁹. אבל כאשר אין מניחים את ה"יווני", חכמה יוונית, להכנס להיכל, היכל התורה – אזי השמן הוא שמן טהור.

18. הל' חנוכה פ"ג ה"א.

19. ישעי' מט, יז.

כאשר אינו עולה ה"ה יורד

איתא בגמ'¹³ "מההדרין מן המהדרין כו' יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך, [לפי ש]מעלין בקודש ואין מורדין".

ומצינו ענין מיוחד בהידור זה. דכאשר אין האדם מוסיף נר ביום הג' עד"מ על יום שלפניו, לא זו בלבד שלא "עלה בקודש" אלא ירד מדרגתו ר"ל. כי ביום הב' מכיון שהדליק ב' נרות קיים בזה המצווה למהדרין מן המהדרין. משא"כ ביום הג' כאשר מדליק אותם שני נרות ואינו מוסיף עליהם, אף שקיים המצווה כתיקונה, אינו נכלל ב"מהדרין מן המהדרין", וכבר ירד מדרגת ההידור שביום הקודם.

ומזה יש ללמוד הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:

אין לאדם להסתפק בשום אופן במה שעשה כבר, כי אם אינו עולה בעבודתו מדרגא לדרגא נעלית יותר, לא זו בלבד שלא יישאר במצבו העכשווי, אלא ה"ז יכול להביאו לידי ירידה ח"ו. על האדם לעבוד כל העת לעלות ולהתעלות בעבודת השי"ת.

אין להכניס יווני להיכל התורה

בספרי חסידות מבואר¹⁴ שעיקר מלחמת היוונים הייתה ש"טמאו את השמנים"¹⁵. והיינו, לטמא את החכמה שבישראל,

השמן מן הזית הוא ע"י שכותשים ומבטשין אותו⁷, עד"ז באדם הנה תחילת העבודה לפעול בעצמו שיהי' בבחינת 'שמן' ה"ה ע"י שישפיל עצמו בפני כל אדם – ונפשי כעפר לכל תהי'⁸, וישים עצמו "כעפר שהכל דשין בו"⁹.

אך עדיין יכול לעלות בדעתו של אדם, שכאשר הוא עוסק עם חבירו להעלותו ולזכרו ה"ז יכול לפעול אצלו ירידה בעבודת ה', ואולי יושפע מחבירו במקום להשפיע עליו. וגם זה עליו ללמוד מהשמן, ש"כל המשקין מתערבים זה בזה, והשמן אינו מתערב אלא עומד"¹⁰. והיינו, שכמו שהשמן גם כשמפעפע בכל דבר, הנה אינו מתערב עם המשקין, כמו כן האדם כשמתעסק בהשפעה על חבירו לא יתערב ויושפע ממנו, אלא יעמוד בצדקו.

יתר על כן: "השמן אפילו אתה מערכו ככל המשקין שבעולם, הוא נתון למעלה מהן"¹¹. וכמו כן האדם המשפיע על חבירו לא רק שאינו יורד בעבודתו אלא הוא מתעלה לדרגא נעלית ביותר, דמכיון שעוסק בזה בשליחותו ובציוויו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, הנה בעבודתו זה ה"ה נקרא שלוחו של הקב"ה, ו"שלוחו של אדם כמותו"¹².

7. שמות רבה ר"פ תצוה. ועייג"כ מנחות פ"ה מ"ד.

8. נוסח תפילת 'אלקי נצור'.

9. ראה עירובין נד, א.

10. שמות רבה שם.

11. שמות רבה שם.

12. ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

13. שבת שם.

14. ראה תורה אור (לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע)

מקץ לד, א. מא, א. ובכ"מ.

15. שבת שם.

נר מצוה ותורה אור

הנה כל איש מישראל יש לו נשמה קדושה וטהורה שנחצבה מתחת כסא הכבוד⁸, והיא "חלק אלוהה ממעל ממש"⁹.

ואף שירדה ונתלבשה בתוך גוף גשמי וחומרי, מ"מ הנשמה עצמה נשארת בקדושתה, ואפי' כשמוסתרת ומוטמנת במסכים גשמיים וחומריים, עדיין היא "חלק אלוהה ממעל" הספונה בתוך כל אחד מישראל.

איך אפשר שנשמת איש הישראלי שבכוחה לעבוד את הקב"ה לאין שיעור וגבול, הנה דרך עבודתה את הקב"ה תתבטא ע"י הדלקת נרות אלו, לשמונה ימים בלבד, בהם גופא בזמן מסויים ביום, לא לפני זה, ולא לאחרי זה!

ומזה מובן, דכמו שהקב"ה בעצמו אין לו ערך וגבול ח"ו, כן הנשמה שהיא "חלק אלוהה" – אין לה הגבלות כלל, ויש לה כוחות אדירים לאין שיעור. ובכוח נשמתו של כל אחד מישראל לעבוד את הקב"ה בלי שום הגבלה, ואין מונע בעדה.

ועפ"ז, עולה תמיהה גדולה:

מכיון שביכלתו של כל אחד מישראל לעבוד את הקב"ה בלי שיעור וגבול, איך יתכן שיש מספר מסויים להמצוות, עד שבאם מוסיפים ח"ו על מצוות התורה עוברים על מצוות לא תעשה – "לא תוסיפו"¹⁰. הרי באם יש ביכולת לעבוד את הקב"ה בלי שיעור וגבול, מדוע יהיו המצוות מדודות ומוגבלות?

ובפרטיות יותר:

בכל מצווה ומצווה ישנם דינים ופרטים רבים. ולדוגמא מצוות הדלקת נרות חנוכה:

א. המצווה עצמה היא רק בשמונה ימי חנוכה, לא לפני זה ולא לאחרי זה. ב. בשמונה ימים אלו – קיום המצווה הוא דווקא "משתשקע החמה"¹¹. ג. גם הזמן בו צריכים הנרות להיות דלוקים, יש בו שיעור וגבול¹². ואחרי זמן זה, גם אם יכבו הנרות, אין בכך כלום.

ותמוה, איך אפשר שנשמת איש הישראלי שבכוחה לעבוד את הקב"ה לאין שיעור וגבול, הנה דרך עבודתה את הקב"ה תתבטא ע"י הדלקת נרות אלו, לשמונה ימים בלבד, ובהם גופא בזמן מסויים ביום, לא לפני זה, ולא לאחרי זה!

8. ראה זהר ח"ג כט, רע"ב, ובהנסמן בנצוצי זהר לזח"א קיג, א.

9. לשון אדמו"ר הזקן נ"ע בתניא פ"ב.

10. ואתחנן ד, ב. ועד"ז בפ' ראה יג, א.

11. שבת כא, ב.

12. שבת שם. וראה אנציקלופדיי תלמודית ערך חנכה (כרך טז ס"ע שה ואילך). וש"נ.

ג.

מהי הנקודה הפנימית שבכל מצווה?

והביאור בזה:

אף שנראה לעין שכל מצווה ומצווה מוגבלת היא עם שיעורים והגבלות שונות, מ"מ אין הדבר כן, וכשמתבוננים בתוכן ובנקודה הפנימית שבכל מצווה רואים שאין לה גבול ושיעור כלל.

ובכמה פרטים:

א. אף שיש תרי"ג מצוות שונות זו מזו, ועד שישנם מצוות שהן מדברי סופרים בלבד, הנה בברכת המצוות – נוסח אחד לכולן. והוא, "אשר קדשנו במצוותיו וצונו".

והיינו, שהיסוד לכל המצוות והטעם העיקרי לקיומם הוא שכך ציונו הקב"ה, וע"י העשייה ממלאים ומקיימים רצונו יתברך.

ומבואר בספרי חסידות¹³, שזהו א' מהטעמים לכך שנקראו המצוות בשם "מצווה", כי ע"י קיום רצונו יתברך מתקשרים ומתחברים עם הקב"ה. ומכיון שבכל מצווה ומצווה מקיימים רצונו יתברך לכן נקראו בשם 'מצווה' מלשון 'צוותא וחיבור'.

ועניין זה שווה בכל המצוות כולם. דאין נוגע כמות הזמן של קיום המצווה, וגם לא הדברים בהם המצווה מתקיימת, כ"א רק שזהו רצון הקב"ה. ואזי במילוי רצון זה, מתקשרים ומתחברים עם הקב"ה בעצמו.

ומעתה יובן, שהנקודה והתוכן הפנימי שבכל מצווה אין לו הגבלה ושיעור. שהרי ע"י כל מצווה יש 'צוותא וחיבור' עם הקב"ה בעצמו שאין לו גבול ושיעור כלל ח"ו.

ב. אמרו חז"ל¹⁴ "אני נבראתי לשמש את קוני". והיינו, שכל אחד מישראל מטרותו, ותכלית קיומו עלי אדמות, דבר אחד הוא – לשמש את קונו.

ומאחר שהקב"ה "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" ובורא את האדם כל רגע ורגע מחדש¹⁵, נמצא, שכל רגע ורגע ממשך חיי האדם, עליו לנצל לעבודת הבורא יתברך. כי, הרי זהו הטעם והמטרה שלשמה בורא אותו הקב"ה ברגע זה ומשאירו בחיים.

ודבר זה אינו רק בנוגע למשך זמן ימי חייו אלא גם בנוגע לכל ענייניו. שהרי כל אבר ואבר, וכל כוח ותכונה שיש באדם, למען מטרה ותכלית אחת נבראה – לשמש את קונו.

13. ראה לקוטי תורה (לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע) בחוקתי מה, ג. דרך חיים (לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע) שער התפלה (נב, סע"ב). ספר המאמרים תרח"ץ (לכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ נ"ע) עמ' נב. ספר המאמרים ה"ש"ת (לכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ נ"ע) עמ' 73 ואילך. ספר המאמרים ה"תש"י (לכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ נ"ע) עמ' 71 ואילך. ועוד.

14. משנה וברייתא סוף קידושין.

15. כמבואר בספר התניא שער היחוד והאמונה בארוכה.

פנינים

ענינים קצרים

תורת חיים

הוראות בעבודת השי"ת

תכונות השמן בעבודת האדם

מצינו ששיקור קביעות ימי החנוכה הוא על נס דמציאת פך השמן, והדלקתו לשמונה ימים⁴.

והנה מצינו בשמן כמה וכמה תכונות, ויש לפרש שבהם רמזים דרכי עבודת האדם לקונו:

השמן עולה וכלה באור. ועד"ז באדם, הגוף צריך להתעלות ולהיות נכלל בנשמתו שנקראת "נר ה' נשמת אדם"⁵.

אך אין לאדם להסתפק בעבודתו עם גופו ונשמתו בלבד, ואם רואה הוא שחבירו אינו בבחינת "שמן" – שאין גופו נכלל ונתעלה בנשמתו, הנה כמו ש"השמן מפעפע בכל דבר", וגם בדבר הכחוש פועל השמן להיות "שמן", כן על האדם להיות "מפעפע" בחבירו, עד שגם הוא יהי בבחינת שמן.

עלול האדם לחשוב שאם עושה כן ה"ה יכול להתגאות על חבירו שעליו הוא משפיע, אין הדבר כן. כמו שדרך הוצאת

תפקיד "בני עלי"

איתא בגמ' "נר חנוכה, מצווה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם הי' דר בעליי' מניחה בחלון הסמוכה לרה"ר".

ויש ללמוד מזה בעבודת האדם לקונו:

נרות חנוכה מצוותן שיאירו ב"חוץ". שמזה לומדים שאין לאדם להסתפק בזה שעובד את הקב"ה בעצמו ונוזהר בקלה כבחמורה, כ"א עליו "להאיר" ולהשפיע גם "בחוץ" – היינו, מחוץ לתחום הקדושה, שגם שם תבוא השפעת ה"נר מצווה ותורה אור"⁶.

עלול האדם לחשוב, שעבודה זאת שייכת רק לאלו שיש להם עסק ושייכות עם עניני עולם הזה ומשא ומתן. אך אם מ"בני עלי"³ הוא, ואין לו "פתח" ועסק ל"רשות הרבים", אין זה תפקידו להתעסק בהארת ה"חוץ".

וזהו "אם הי' דר בעלי' מניחה בחלון הסמוכה לרה"ר". שאפי' בני עלי, עליהם להאיר את ה"חוץ", עכ"פ ע"י הנחת הנרות בחלון.

1. שבת כא, ב.

2. משלי ו, כג.

3. ראה סוכה מה, ב.

4. ראה שבת שם "מאי חנוכה כו" ופירש רש"י "על איזה נס קבעוה".

5. משלי כ, כז.

6. ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

כי עתה החפצא דנרות חנוכה היא אצלו יותר בשלימות, והנרות מפרסמים לא רק את עיקר נס הנרות אלא גם את ההוספה שבנס לגבי היום הא¹⁶.

אלא י"ל שהנפקותא תהי' במקום אחר, והוא כשאין בידו די שמן אפי' בשביל ההידור שכבר עשה ביום האתמול, ולדוגמא שבליילה שמינית יש בידו פחות משמן הנצרך אפי' לשבע נרות, ובזה תהי' הנפקותא באופן הפוך מדלעיל – דלמ"ד כנגד ימים היוצאין, הרי מאחר שההידור הוא חלק מגוף המצוה דנרות חנוכה עליו להדליק כל מה שבידו כדי להוסיף ככל המתאפשר לו בחפצא דמצות נר חנוכה, כנ"ל. משא"כ לאידך מ"ד דטעמא דב"ה דמעלין בקדש ואין מורידין, שהנרות שמוסיפין אין להם שייכות לעצם המצוה דנרות חנוכה, מסתברא מילתא דעליו להדליק רק "נר איש וביתו" כעיקר המצוה. כי משעה שירצה לקיים כאן ההידור ולהוסיף על עיקר המצוה שוב יעבור על דין "אין מורידין" בההידור; משא"כ כשאינו בא עתה לקיים אלא עיקר המצוה כתיקונה, "נר איש וביתו".

ונמצא, שכל כוח ותכונה שיש באדם וכל רגע מימי חייו – כולם נקודתן אחת היא – "אני נבראתי לשמש את קוני".

ומעתה יובן, שגם מצד האדם המקיים את המצוות, אין הגבלה ומדידה לעבודתו את השי"ת, וא"א לומר שהעבודה מוגבלת לזמן ומקום מסויים או לכוחות ותכונות פרטיות שבאדם, שהרי כל כוח ותכונה שיש לו וכל רגע ורגע במשך ימי חייו – עליו לנצלם ולהשתמש בהם למטרה אחת, לשמש את קונו.

ורק שאופן העבודה משתנה בכל זמן לפי עניינו ובכל כוח ותכונה לפי טבעם, אך הנקודה והתוכן הפנימי שבכל אופני העבודה ובכל המקומות והזמנים – אחת היא.

המורם מכ"ז, שהן מצד המצוות עצמן, והן מצד האדם המקיים את המצוות, אין מדידה ושיעור לתוכן ולמטרה שבכל המצוות והיא למעלה מהגבלות לגמרי.

ונמצא, שאף שיש מספר מסויים למצוות הקב"ה,

רמ"ח מצוות עשה, ושס"ה מצוות ל"ת, לא פחות ולא יותר ח"ו, ובכל מצוה ומצווה ישנם דינים רבים עם מדידות ושיעורים, מ"מ מאחר שזהו רצונו יתברך, שיקיימו דווקא מצוות אלו, ודווקא בשיעור מסויים ולזמן מוגבל, הרי בתוך כל המדידות והשיעורים ישנו עניין ותוכן עיקרי שלמעלה מכל מדידה והגבלה – 'צוותא וחיבור' עם הקב"ה בעצמו שאין לו סוף ותכלית.

וגם אם זמן המצווה מוגבל למשך שיעור מסויים, אי"ז שעבודת השי"ת היא רק לזמן ההוא, ולא לפני זה ולא אחרי זה, אלא שכחלק מהעבודה התמידית הממלאת את כל תוכן ימי חיי האדם – "לשמש את קונו" ציווה הקב"ה שינצלו זמן ההוא לשימוש ע"י קיום מצוה זאת דווקא.

ובאמת, גם אם נראה שפעולת המצווה היא רק לזמן מסויים, זהו רק כפי שנראים הדברים בעולם הזה הגשמי, אך פעולת המצווה למעלה אינה מדודה ומוגבלת, וכל מצוה ומצווה פועלת ענין תמידי ונצח¹⁶. וכמבואר בספר תניא קדישא¹⁷ שבכל מצווה מתייחדים

16. וי"ל שזהו עומק הביאור בדברי הרמב"ם בהקדמתו לספר המצוות שרש שלישי, שמנין התרי"ג מצוות הן המצוות "הנוהגות לדורות" ("שאינן ראוי למנות מצוות שאין נוהגות לדורות"), כי התוכן פנימי של כל התרי"ג מצוות הוא – ענין הבלי גבול והתמידיות שבהן (לדורות).

17. פרק כה.

16. ואין לבטל ודאי זה מפני חשש תקלה לאחרים (דלעיל הערה 4).

ומתקשרים לא"ס ב"ה, ו"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד, כי הוא יתברך ורצונו למעלה מהזמן". ומרומז גם במאמר הידוע¹⁸ "קדושה לא זזה ממקומה".

ד.

פרטי דיני הדלקת נרות חנוכה כחוראה על ענין הכלי גבול

והנה, ענין זה שהתוכן והנקודה שבכל מצווה אין לה שיעור וגבול, אינו נראה בגלוי בכל מצווה. ואדרבה, כשמסתכלים ע"ז בעיניים גשמיות ובהסתכלות שטחית הנה נראה שכל מצווה ומצווה מדודה ומוגבלת.

וזהו שתקנו חז"ל בימי חנוכה, שלזכר הנס דנצחון התורה ומצוותי' ידליקו נרות, כי בהדלקת נרות בכלל ובפרטי דיני הדלקת נרות חנוכה במיוחד, רואים בגלוי את התוכן והנקודה הפנימית שבכל מצווה שאין לה שיעור וגבול.

ביאור הדברים:

א. מצות נר חנוכה היא להדליק נרות דווקא. שענין הנר הוא להאיר את המקום בו מדליקים אותו. ונמצא, שבהדלקת נרות אין פעולת ההדלקה רק בנר אותו מדליקים, אלא גם את המקום הסובב את הנר מאירים ע"י ההדלקה.

זאת ועוד:

המשל הגשמי לענין ה"בלי גבול" שבאלקות, הוא ענין האור¹⁹. כי תכונת האור להתפשט ולהאיר בלי מדידה והגבלה, ועד שאפשר להדליק מנר לנר עד אין סוף, בלי שייחסר כלום מנר הראשון²⁰.

ונמצא, שבהדלקת נרות רואים בגלוי שאף אם קיום המצווה הוא בכבר מדוד ומוגבל מ"מ אין פעולתה רק במקום המדוד והמוגבל שבו מקיימים את המצווה, אלא מאירה גם מחוץ למקום מדוד זה.

וגם בהסתכלות חיצונית רואים שיש כאן ענין שלמעלה ממדידה והגבלה, כנ"ל, שבאור גשמי ישנם תכונות של "בלי גבול", ועד שהוא המשל ל"בלי גבול" האמיתי שיש למעלה.

ב. בהדלקת נרות חנוכה, יש הנהגה שאין כדוגמתה במצוות אחרות. שבכל יום ויום

18. ראה עץ חיים שער ד פ"ג. שער לד פ"ג. של"ה פ"א. תניא אגרת הקודש ביאור לסי' זך (קמז, א).

19. ראה ביאור ענין זה בלקוטי שיחות ח"ז עמ' 154.

20. ראה שמות רבה ספ"ו. תורה אור (לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע) מקץ לט, ג. ספר המאמרים תקס"ב (לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע) סוף עמ' קכא ואילך. אור התורה (לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע) נ"ך משלי עמ' תקפ.

לפועל¹¹, ואין להחמיר ולהקפיד שכאו"א יכיר גם בנס כזה¹², כי רובא דעלמא אין לו אלא מה שענינו רואות בפועל (וע"ד מרז"ל יומא (כא, א) ניסי דבראי קא חשיב ניסי דגואי לא קא חשיב), והעיקר (בפרט לענין הדלקת הנר שכל עצמו הוא פרסומי ניסא לעין הרבים) שיבחינו העולם בנס שהי' מתווסף לעין בכל יום בהוספת דליקת השמן עוד יום, ולכן צ"ל כנגד ימים היוצאין].

משא"כ אי אזלינן כמ"ד דטעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה דמעלין בקדש ואין מורידין, דאין בזה שום שייכות לתוכן ימי ונס החנוכה¹³, הרי ודאי ס"ל ד"מהדרין מן המהדרין" אינו אלא הוספה והידור בהנהגה דהגברא בכלל (שהוא יעלה בקודש כו'), אבל לא בהפצא דהמצוה גופא. ועיין לשון המהר"ל בחדא"ג לסוגיין: מ"מ מצד האדם מתעלה האדם ביתרון של קדושה יותר ולפיכך כו"¹⁴.

ה.

יפשוט החקירה לענין ברכה על הנרות, ויוסיף לפלפל בנפקותא שנוכרה לעיל

ומעתה יש לפשוט חקירתנו הראשונה, לענין ברכה על נרות ההידור בפ"ע, דהיא היא פלוגתת האמוראים כאן. כי אם הנרות הוו מגוף המצווה שפיר יברך עליהם אף שכבר בירך על עיקר המצווה, משא"כ אי הוו רק בגדר נרות של "רשות"¹⁵ [אלא שעדיין יש להסתפק לשיטת הרמ"א שרצינו לבאר לעיל, דשם "מצווה" עליהו אבל אינם נעשים כעיקר מצותו].

ושוב נמצא לכל מתבונן דבאמת הנפקותא השנית שנוכרה לעיל (ס"ב), במי שיש לו רק כדי ב' נרות בלילה שלישית אם ידליק נר אחד או שתיים – אינה מוכרחת כלל ועיקר. כי שמא י"ל דגם למ"ד דטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין עליו להדליק בלילה השלישית ב' נרות (כשאין לו די שמן לג' נרות), כי אף שאין בידו שלישית ההידור הנצרך בלילה השלישית – מיהא עליו להדליק עכ"פ כנגד חלק מן הימים היוצאין, שהרי בזה הוא מוסיף בעצם המצווה.

שם, ובעוד ספרים, כתבו דב' הטעמים צריכים זל"ז, דגם למ"ד כנגד פרי החג ומעלין בקודש כו' צריך להטעם כנגד ימים היוצאין או הנכנסין. וכן משמע במס' סופרים (הנ"ל הערה 3). אבל זהו רק לקבוע מספר הנרות, משא"כ בנוגע לתוכן ההידור – עיקר טעמייהו על פי פרי החג ומעלין בקודש . . . אין ענין פלוגתתן נוגע ונובע מקורו מיסוד ושוורש נס של חנוכה". (שו"ת שם). ואכ"מ.

14. וראה מ"ש בספרו נר מצווה ד"ה ת"ר נר חנוכה (ע' כא ואילך).

15. אלא שבכמה אחרונים (נסמנו באנציקלופדיא תלמודית שבהערה 2) הסברא לא לברך על הידור מצווה הוא (גם) מצד מעשה הגברא, "היכן ציונו דלא הוה רק למהדרין" (לשון הפרמ"ג א"א ר"ס תרעו). וראה ביאורי הגר"א הנסמן בס"ד.

הנס, ועוד: את"ל כן יקשה למה הי' דולק והולך ביום (שם בתענית) דשרגא בטיהרא כו' גם מנ"ל דמדה טובה ממהרת לבוא ממדת פורעניות (שבת צו, א), ויש להעיר דבברכות (נד, א) חשיב אשתו של לוט בחדא מחתא עם אבני אלגביש, ומובן אשר אין משם ראי' אלא רמז בעלמא. ויל"ע במכות מצרים דקצתם סרו מעצמם וקצתם ע"י תפלה.

11. וכבר נודע ביאורנו הארוך בענין פלוגתות ב"ש וב"ה בכמה מקומות בש"ס דאזלי לשיטתייהו אי אזלינן בחר בכח או בחר בפועל – עיין בקובצנו לחנוכה תשע"א.

12. וע"פ הנ"ל מבואר דגם בזה ב"ש לחומרא וב"ה לקולא.

13. בשו"ת גליא מסכת (וראה גם מש"כ בפנ"י)

והנה בשנת הנס שלא ידעו עדיין לכמה ימים יספיק השמן⁹ פשיטא שלעניי הרואים הי' הנס הולך וגדול מיום ליום, אבל אמרז"ל בסוגיין שרק לשנה הבאה קבעוה לחנוכה, ואז הרי כבר איגלאי מילתא למפרע שהי' בכח השמן הנמצא בפך ביום א' לדלוק ח' ימים¹⁰, משא"כ ביום ב' שלא הי' בכחו לדלוק אלא ז' ימים וכו', וזהו טעם ב"ש כנגד ימים הנכנסין, ששיעור הדלקת כל ח' ימים הנכנסין נכלל ע"פ נס בכמות שמן זה, ומיום ליום הנס דכח השמן הולך ופוחת, אבל ב"ה אומרים דנס דימים הנכנסים אינו אלא בכח ולא יצא עדיין

מן המהדרין דכיון שבכל יום ויום נתרבה פרסום הניסא וחבת המקום יותר לכך ראוי לעשות הדור מצוה לפי ערך פירסום הנס והחובה והיינו טעמא דמ"ד כנגד הימים היוצאין שהרי בלילה הראשונה לא נתפרסם הנס כי אם על אותה לילה בלבד כמו שכתב בבית יוסף [או"ח סי' תרע"א] משא"כ בכל לילה בהתוסף הימים הי' הנס יותר שהי' דולק והולך כל אותן הימים מש"ה ראוי להרבות בנרות כפי מספר אותן הימים. וטעמא דמ"ד פוחת והולך כנגד ימים הנכנסין היינו משום דודאי אם הי' הנס ניכר בנרות המנורה הי' ראוי להיות מוסיף והולך. אלא דלפי האמת לא כך היה שהרי היה צריך להטיב הנרות בכל יום ולהסיר השמן והפתילה ישנה וליתן שמן ופתילה חדשה לצורך מחר כדאייתא במנחות [פ"ח ע"ב] דאפילו בנר שכבה קיי"ל נדשן השמן ונדשן הפתילה. נמצא דלפי"ז שיעקר הנס לא נעשה אלא בפך שבבילה ראשונה לא הורק ממנו אלא חלק שמינית ומזה נתמלאו כל נרות המנורה וכיון שנשארו שבעה חלקים כאילו עדיין בפך הי' ניכר ונרגש שיאריך זמן הנס עוד שבעה ימים מש"ה ראוי להדליק שמנה משא"כ בלילה שניה שכבר נחסרו שני חלקים וחסרון אינו ניכר כלל בפך אם נחסר ביום אחד או בשני ימים. אמנם לפי שנשאר עדיין ששה חלקים מלבד אותו הלילה מש"ה ראוי להדליק שבעה דרך כלל דמשום שהי' עיקר הנס בפך והפך בכל יום היה מתמעט והולך מש"ה ראוי לעשות הידור מצוה גם כן בענין זה דפוחת והולך" (ואמת לפי כל זה הסיק שם הפני"י דאין לומר דטעמא דכנגד פרי חגג הוא עיקר הטעם כו'. עיי"ש). ועיין עוד בשו"ת גליא מסכת או"ח סי' ו. וראה לשון הלבוש שם סתרע"א ס"ב.

9. וכבר הקשו המפרשים על התירוץ דחלקו השמן ביום א' לח' חלקים. ויש עוד להוסיף קושיא מהא דזבחים (פח, א) כלי שרת אין מקדשין אלא מלאין אבל אם חסר השעור אין מקדשין, ומהא דמנחות (פח, ב) פשיטא דבמדה ראשונה כו'. ועיין הפלפול בכל זה בארוכה בסבא ובראי – בקובצנו לחנוכה תשע"ב.

10. הקשה חכם אחד במכתב על הדברים, מנ"ל בנס דחנוכה דכבר ביום הא' הי' בכח השמן לדלוק ח' ימים, כיון שזהו ענין נסי ואין שייך בו חוקי הטבע, וא"כ י"ל דבכל רגע או בכל יום הי' מתחדש הנס (כנראה לזה כונת המקשן, אף שלא פירש להדיא. וראה לקו"ש חט"ו ע' 184 ואילך).

וכמה תשובות בדבר: (א) בדברינו מביאר שאם נאמר שע"י הנס נעשה שהי' בכח השמן ביום א' לדלוק ח"י יובן בטוב סברת ב"ש שמדליקין כנגד ימים הנכנסין, דלכאורה אינו מובן מה ענין ימים הנכנסין להדליק עליהם ביום א'. ופשיטא שאין סבא לבוא ולהקשות דשמא לא נאמר כן וא"כ לא תהי' מובנת סברת ב"ש, (ב) כל הענינים שמפני זה זקוקים היו מן השמים לעשות לנו נס ח' ימים (טהרה ז' ימים ועשית השמן יום א', הליכה ד' ימים ושוב ד' ימים וכו') כבר הי' מציאותם ביום הא' ולא נתחדשו אח"כ, לשנה הבאה איגלאי מילתא שאופן הנס הי' שלא יהי' הפסק בהדלקת הנרות, ואופן וכוונה זו הרי היו גם ביום א' ולא הי' להם מקום לשרות אלא על הפך השמן, (ג) אפשי ניסי למגנא למה לו, ולדוגמא בנס דצפחת השמן לא חסר (מ"א י"ז), מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק (תענית כה, א) וכו' – האם נאמר דבכל רגע הי' מתחדש

"מוסיף והולך"²¹. והיינו, שעם כל המעלות העצומות שישנן בהדלקת נר אחד, כנ"ל, שגם הוא ענין שלמעלה ממדידה והגבלה, הנה כשמגיע יום השני, מוסיפים עוד נר, וביום השלישי עוד נר וכן בשאר ימי חנוכה.

ועוד זאת, הנהגה זו היא מנהגן של אלו ש"מהדרין מן המהדרין"²², ובזמן הזה הוא ה"מנהג פשוט"²³. שתוכן הענין בהידור מצווה בכלל הוא שאין מסתפקים בקיום "שורת הדין", אלא מהדרין ועושים יותר משיעור המצוה.

בזה השרישו לנו יסוד גדול

וחזק בכל המצוות כולם. שאף

שנראים כדברים מזודים

ומוגבלים, הנה האמת היא

שנקודתם ותוכנם הפנימי

אינה מזודה ומוגבלת, וכל

מצוה ומצוה פועלת ענין

תמידי ונצחי

ועאכו"כ ב"מהדרין מן המהדרין" שלא די להם בהידור מצוה, אלא מהדרים יותר מזה ומוסיפים הידור על הידור.

ונמצא, שבענין זה רואים בגלוי, שאף שהמצוה היא בדבר מדוד ומוגבל הנה לא מסתפקים בזה, אלא מוסיפים על שורת הדין ומהדרין יותר מן המהדרין, ומיום ליום מוסיפים והולכים.

ג. מקום ההדלקה הוא "על פתח ביתו מבחוץ"²⁴.

והטעם לזה, דהנה ביתו הפרטי של איש הישראלי חדור מכבר בקדושה ובתוכן רוחני, כמרומו בזה שנקרא "רשות היחיד", שהוא ברשותו של "יחידו של עולם"²⁵.

משא"כ מ"חוק" ל"ביתו" – ה"ז "רשות הרבים", ואין רואים בגלוי ש"יחידו של עולם" שולט שם, ובחיצוניות נראה שמקום זה הוא ברשותם של "רבים" ח"ו.

וזהו תוכן של נרות חנוכה, להוסיף אור וקדושה לא רק במקום שהוא קדוש מכבר, אלא גם מ"בחוץ" לתחום הקדושה.

ונמצא, שמצות נרות חנוכה אינה מדודה ומוגבלת. דהרי פעולתה היא גם מחוץ לתחום הקדושה, וגם במקום הנראה שאין שם תוכן רוחני, הנה ע"י המצוה מיתוסף שם אור וקדושה.

ד. זמן ההדלקה הוא "משמשקע החמה"²⁶. והיינו, שתוכן מצוות הדלקת נרות חנוכה הוא להאיר גם בזמן שקיעת החמה כשבעולם שורר חושך.

21. שבת כא, ב. שו"ע או"ח סי' תרע"א ס"ב.

22. שבת ושו"ע שם.

23. רמ"א בשו"ע שם.

24. שבת שם. רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ז. וראה טור ושו"ע שם ס"ה.

25. ראה תניא סוף פל"ג, ובכ"מ.

26. שבת כא, ב.

וגם בענין זה רואים בגלוי שפעולת הדלקת נרות חנוכה אינה מדודה ומוגבלת. שהרי ע"י המצוה פועלים גם במקום חושך ואפילה, שעניינם הפוך לגמרי מ"אור" ו"נר", וגם שם מאירים ב"נר מצווה ותורה אור".

ה. מספר הנרות שמדליקים בחנוכה הוא שמונה.

וידועים דברי הכלי יקר עה"פ "ויהי ביום השמיני²⁷" "לפי שהי' יום זה שמיני, דבר זה גרם לו קדושה ביתר שאת. כי כל מספר ז' חול, ומספר שמיני קודש כו'. [וזהו] 'אז ישיר משה כו' – כי 'אז' היינו אחד רוכב על ז'. והוא להשליט את השי"ת על כל ז' כוכבי לכת, ועל כל הנמצאים שנתהוו בז' ימי בראשית. וע"כ נראה להם ה' ביום זה דווקא, מצד היותו שמיני. כי מספר זה מיוחד אליו יתברך".

והיינו, שמספר שבע מורה על עניני הטבע, שישנם שבעה כוכבי לכת ושבעת ימי בראשית, ומספר שמונה "מיוחד אליו יתברך".

ומבואר בספרי חסידות²⁸, שזהו הטעם לזה שמספר נרות חנוכה היא שמונה, כי בימי החנוכה מאירה קדושתו של הקב"ה בעצמו שלמעלה מהטבע ומכל מדידה והגבלה הרמוזים במספר שבע.

ונמצא, שגם במספרם של נרות חנוכה רואים את התוכן הפנימי שבכל המצוות, שנקודתה 'צוותא וחיבור' ו'לשמש את קונו' – שהוא יתברך למעלה מהטבע ומכל עניני מדידה והגבלה.

ה.

נרות חנוכה אינן בטלים לעולם

ומעתה מה נפלא הדבר שתקנו חכמים להדליק נרות חנוכה, עם כל הדינים ופרטים האמורים.

כי בזה השרישו לנו יסוד גדול וחזק בכל המצוות כולם. שאף שנראים כדברים מדודים ומוגבלים, הנה האמת היא שנקודתם ותוכנם הפנימי אינה מדודה ומוגבלת, וכל מצוה ומצוה פועלת ענין תמידי ונצחי.

וגם את ענין הנצחיות רואים בגלוי בנרות חנוכה, וכמו שכתב הרמב"ם²⁹ על דברי

27. ריש פ' שמיני.

28. אור התורה (לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע) בראשית כרך ב עמ' 608. שם כרך ז ד"ה להבין ענין חנוכה (עמ' תתסב, א"ב). ספר המאמרים תר"ס (לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע) מאמר ד"ה בכ"ה בכסלו (עמ' סג. עו). ספר המאמרים תרפ"ה (לכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ נ"ע) עמ' קד. ספר המאמרים תש"א (לכ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ נ"ע) עמ' 59. ובכ"מ.

29. ריש פ' בהעלותך.

ד.

יסיק דהחילוק הוא בנדר ההידור אי הוי דין על הגברא או על החפצא, ובזה תלויים דברי הפוסקים אי הוו נרות של רשות או של מצוה – והיא היא פלוגתת הש"ם

הנה יש לחקור בהידור זה אי הוי דין על הגברא, דבזה שמוסיף והולך בכל לילה במספר הנרות (או פוחת והולך כדעת ב"ש) מתוסף הידור באופן קיום המצוה דהגברא. פירוש דהמצוה עצמה אינה משתנית, אלא ע"י שהגברא מקיימה באופן שמוסיף עמה עוד נרות – הקיום שלו מהודר יותר, אבל הנרות שהוסיף בעצמם אינם "מצוה" אלא "רשות". ובאמת דכ"ה לשון הרמ"א בדרכי משה (סי' תרעד) בשם הג"מ, דהוו נרות "רשות". וכ"כ בביאורי הגר"א (סתרי"ס"ה); אבל יש לומר לאידך גיסא דהוי דין בהמצוה גופא, היינו דהנרות הנוספים נעשים אף הם חפצא דמצוה (דמצות נר חנוכה). וי"ל דזהו החילוק בין אי אמרינן "מהדרין" להיכא דאמרינן "מצוה מן המובחר", ד"מהדרין" מיירי בהגברא, ו"מצוה מן המובחר" קאי בהחפצא. ובזה תומתק לנו הוספת הרמב"ם כאן גבי מנהג מהדרין מן המהדרין "והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר כו'", דלדרכנו י"ל דאשמעינן דהוי דין בהחפצא. ועיין גם בטושו"ע (סתרי"ס"ב) שלא הזכירו שיש "מצות נר חנוכה" ויש "מהדרין כו'", ומפשטות הלשון "כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך כו'" משמע דההוספה נעשית חלק מגוף המצוה.⁷

[ובאמת דגם מש"כ הרמ"א בדרכי משה מהג"מ דהוי נרות של "רשות" – שמא י"ל דבהגהתו על השו"ע לא סבר כן, אלא כמשמעות השו"ע הנ"ל. ומש"כ (סי' תרעד"ס"א) ד"עיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ" – אין הכרח מזה דס"ל שההידור הוא רק במעשה הגברא ושאר הנרות הם מעין "רשות", דדו"ק היטב שהדגיש רק ד"אינו למצוה כ"כ", ובפרט ששינה ולא נקט לשונו שבדרכי משה הנ"ל. ולהכי שפיר י"ל דאף איהו הכריע שנעשים חלק מהמצוה, רק שבזה גופא הדגיש דאין לומר דנעשים כעיקר המצוה, אלא דאף שחל עליהם שם המצוה מ"מ אינם כעיקר מצותו].

ויש לומר דהיא היא פלוגתת ב' אמוראי שבש"ס, דלמ"ד טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין – שהוא טעם השייך לימי החנוכה ולגוף הנס שעליו נתקנה המצוה (וכדלהלן בסמוך) – שוב י"ל דהנרות המתווספים בכל יום הוו חלק מגוף מצות נר חנוכה, וגם הם שם "נרות מצות חנוכה" עליהם [והרי כן הוא הדבר גם ע"פ פשוט – דהוספת הנרות מביאה גם לידי זה שבכל יום מתפרסמת ההוספה בגוף נס הנרות. ואכן הפלוגתא דימים הנכנסים והיוצאים תלוי' בבירור אם הי' הנס דנ"ח הולך וגדול מיום ליום, או להיפך⁸,

7. וראה הערה 15.

בעיקר הדבר צריך טעם למה חילקו חכמים בין הפרקים ולא השוו מדותיהם שידליקו בכל הלילות בשוה או אחד אחד או שמנה שמנה. והנראה בזה דודאי כן הוא מעיקר התקנה אלא דטעמא דמהדרין

8. ועיין בפני יהושע בסוגיין (ד"ה פליגי בה): "ולכאורה אין אלו הטעמים מספיקין אלא לענין אי פוחת והולך עדיף או מוסיף והולך עדיף אך דאכתי

ג.

יקדים לדייק מפרש"י דבאמת יש כאן פלוגתא יסודית אם הידור זה הוא מענין השייך לחנוכה או דין צדדי

איברא דבאמת אין נפקותא זו האחרונה מוכרחת (ואדרבה, יש לומר באופן הפוך מזה במקרה הדומה לו, כמשי"ת), ובהקדם דכל הסברא הנ"ל לתלות הדבר בכ' אמוראי הוא לפני שהעמקנו בשורש ויסוד פלוגתתם, להבין באמת במאי קמיפלגי.

ויש לחדש דהחילוק כאן הוא בעצם גדר השייכות דהידור המצוה לגוף מצות נר חנוכה. דהנה, גם מבלי לחדש דבר תבחינן עין פשוטה שהחילוק בין הני אמוראי הוא, דלמ"ד כנגד ימים היוצאין והנכנסין הרי טעם ההידור שייך לימות החנוכה עצמם, משא"כ למ"ד מעלין בקדש או פוחת והולך כפרי החג הרי אלו טעמים השייכים לענין "צדדי" (הנהגה הנלמדת מפרי החג, או אופן הנהגת אדם בקדש).

ובהקדים דיוק שמצינו בפירושו רש"י בסוגיין שיש בדבריו הדגשה ואריכות שאינה מחוורת כ"כ, דגבי פוחת והולך כפרי החג פי' "פרי החג, מתמעטין והולכים בקרבנות דפרשת פנחס", וגבי מעלין בקדש ואין מורידין פי' "מקרא ילפינן לה במנחות בפרק שתי הלחם (ט. א)", וקצת צ"ע מה רצה להודיענו כמה שטרח לפרט "בקרבנות דפרשת פנחס" [ובפשטות יש לומר דבא להדגיש דמתמעטים והולכים בקרבנות, רוצה לומר דמצינו הענין דפוחת והולך בקודש (ועיין בחדא"ג מהרש"א ובפנ"י בסוגיין. ועוד), אבל עדיין צריך ביאור ההוספה "דפרשת פנחס"], וגם למאי נפק"מ דדין "מעלין בקודש כו'" ילפינן לי' "מקרא"ו, וגם שהלימוד הוא "במנחות בפרק שתי הלחם".

ולדרכנו יש להמתיק הכל, דבזה גופא הדגיש לנו רש"י דלהך מ"ד אין טעמי ב"ש וב"ה שייכים לאיזה פרט מגוף החנוכה והנס עצמו, אלא "פרי החג מתמעטין והולכים בקרבנות דפרשת פנחס", ואינו שייך לחנוכה, וכן "מעלין בקודש ואין מורידין מקרא ילפינן לה במנחות בפרק שתי הלחם", היינו דהוי לימוד והוראה מן התורה, והלא חנוכה כל עצמו אינו אלא מד"ס, ועוד דהלימוד הוא "במנחות בפרק שתי הלחם" שהוא הוראה כללית בענינים דבהו מיירי במנחות כו', ואינו שייך לחנוכה.

אבל עדיין עלינו להבין מהו החילוק בהגדרת דין ההידור אם הוא מענין צדדי הוא מצד ענין החנוכה עצמו. סוף סוף לב' הדרכים דין אחד הוא דצריך להדר כן, ומה ראה רש"י להדגיש חילוק זה.

המדרש³⁰ "נאמר ויהי ביום כלות משה ויקריבו נשיאי ישראל, ואחר כך דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות כו', כל הנשיאים הקריבו כו' ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והי' אומר אוי לי שמא בשבילי אין הקדוש ברוך הוא מקבל שבטו של לוי, אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן אל תתירא. לגדולה מזו אתה מתוקן כו', הקרבנות כל זמן שבהמ"ק קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו כו', אינן בטלין לעולם".

ומפרש הרמב"ן שהכוונה על "חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, ר"ל כי הם חשמונאי ובניו כו', [ד]הנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות של חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".

ונמצא, שבנרות חנוכה קיימת מעלה אפי' על נרות המקדש, ש"אינן בטלין לעולם" וקיימים הם לעד.

ויהי רצון שהדלקת נרות חנוכה תקרב ותמהר קץ חושך גלותנו, וכמו "שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" כן יעשה לנו הקב"ה נסים ונפלאות וישועות בביאת משיח צדקנו, אשר לבואו אנו מקווים ומתפללים בכל יום, "לישועתך קווינו כל היום", ובמהרה בימינו, אמן.

6. ואולי י"ל דרש"י בא לפרש שיש בזה חיוב ומה"ת [ולא כבברכות כח, א: גמירי מעלין כו' (וראה ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג: שמעתי שמעלין כו')].
וראה שד"ח כללים מערכת מ"ם כלל קצד. מאסף לכל המחנות או"ח סכ"ה סק"ב – הדיעות בכמה פרטים בזה].

עיונים וביאורים

חיוב שמחה לשיטת הרמב"ם

בריש הל' חנוכה¹ כתב הרמב"ם "התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל".

וכבר הקשו, דמנא לי' להרמב"ם הא דבחנוכה יש חיוב שמחה, הרי הלשון בגמ'² הוא "עשאוּם יו"ט בהלל והודאה" ולא הוזכר חיוב שמחה. ושקו"ט בזה, ותירצו באופנים שונים³.

והנה בגמ' שם איתא "מאי חנוכה? שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה".

וידועה השאלה, הרי בימים ההם היתה גם ישועה גדולה לישראל בזה שניצלו מידי היוונים, ומדוע לא הוזכר זה כלל כטעם ל"מאי חנוכה".

וי"ל דמכח קושיא עצומה זו, ס"ל להרמב"ם ששאלת הגמ' "מאי חנוכה" אינה מפני מה קבעו חכמים ימים אלו ליו"ט, דדבר זה פשיטא לי' להש"ס שקביעת היו"ט הוא מצד נס הצלת ישראל מידי היוונים. וקושיית הגמ' היא רק מדוע קבעו שבימים אלו (שנתקנו ליו"ט מכבר) יהי' גם חיוב הלל והודאה, וע"ז תירצו דטעם הדבר הוא נס פך השמן.

ועפ"ז, סרה הקושיא מהיכן למד הרמב"ם חיוב שמחה בימים אלו, כי ס"ל שבגמ' הוזכר רק הטעם לחיוב הלל והודאה, אך פשוט שמצד נס הצלת ישראל, איכא בימים אלו גם חיוב שמחה. וק"ל.

הדלקת נרות בחצר המקדש

בנוסח 'ועל הנסים' אומרים "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך".

וידועה השאלה, הרי הדלקת הנרות היתה בפנים, בהיכל, ומדוע אומרים "והדליקו נרות בחצרות קדשך"? וכמה תירוצים נאמרו בזה⁴.

1. פ"ג ה"ג.

2. שבת כא, ב.

3. ראה נו"כ הרמב"ם שם. ועוד.

4. עיין בזה בדרשות החת"ס סז, א. ועוד.

חידושי סוגיות

כו

דין "מהדרין מן המהדרין" אי כתוס' או כהרמב"ם, אלא דגם אם באמת הרמב"ם אמר דבריו לפי ב' הטעמים, ואין דבריו תלויים בפלוגתא זו – עדיין שפיר מצינו לומר נפק"מ בין הני תרי אמוראי בענין אחר, ונמצאת הנפק"מ ביניהם גם למנהגא דידן דנהגינן כהרמב"ם (כמ"ש ע"ז הרמ"א (שו"ע שם) לדינא "וכן המנהג פשוט"). ועיין גם בשפת אמת בסוגיין דשקיל וטרי בעוד נפק"מ שבין ב' המ"ד.

דהנה מי שהדליק בלילה השנית, מאיזו סיבה שתהי', רק נר אחד – יש לחקור כמה נרות ידליק בלילה השלישית. למ"ד דטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין פשיטא דעליו להדליק ג' נרות כנגד ימים היוצאין, אבל למ"ד דטעמא דב"ה דמעלין בקדש ואין מורידין – הלא לזה שפיר שידליק עתה ב' נרות כי גם בזה קיים ההידור "מעלין בקדש ואין מורידין".

אמנם גם נפקותא זו אין בה כדי להשביע – כי אינה נפק"מ אלא למקום של "בדיעבד", היכא שלפנ"ז לא היתה המצוה בהידור. אבל נראה לומר עוד נפק"מ גם להיכא דבלילות הקודמין קיים מצות נר חנוכה "מהדרין מן המהדרין" כהלכתה, והוא במי שיש לו די שמן וכיו"ב רק לב' נרות ונמצא הוא עתה בלילה השלישית של חנוכה – ויש לדון כיצד נורה לו עתה לכתחילה לנהוג (ועיין גם מש"כ הגאון מרגצוב בצפע"נ מהד"ת נט, א (נעתק בצפע"נ כללי התוהמ"צ ערך חנוכה)), דנראה דלמ"ד הא' נצטרך לומר דכיון שבכל אופן אי אפשר לו לקיים עתה המצוה "כנגד ימים היוצאין" הרי די' שידליק נר אחד לקיים עיקר המצוה "נר איש וביתו", כי על ידי הוספת נר א' בלבד והוא בלילה השלישית לא יתוסף שום דבר בהידור המצוה (כיון שסוף סוף אין לו נרות "כנגד ימים היוצאין")⁵; אבל למ"ד דטעמא דב"ה דמעלין בקדש ואין מורידין – ודאי נורה לו להדליק ב' נרות אע"פ שבזה לא יקיים ההידור בשלימות, כי לא יהי' כאן "מעלין בקדש", מיהא עכ"פ יקפיד בזה לקיים "ואין מורידין" ולא יפחות מהמספר שהדליק אתמול בלילה השנית (ב' נרות).

ושמא עדיין צ"ע בנפקותא זו, כי אשכחן לכמה דעות דהידור זה דינו הוא דצ"ל מעלין דוקא, ואין הידור במה שאינו מוריד בלבד, כמ"ש הר"ן והמאירי במגילה (כו, א) דבשוין נמי אסור (וכ"ה הדעה הראשונה בשו"ע או"ח סקנ"ג ס"ד). מיהו י"ל דאינה פירכא, כי התם מיירי במכירת דבר שבקדושה כדי ליקח דבר השווה לו כו' (כס"ת שבמגילה שם כז, א) שאינו מחוייב בדבר ושב ואל תעשה עדיף או שיעלה בקדושה, אבל הכא הלא להעלות בקודש אי אפשר לו בשום פנים ולאידך הלא מחוייב הוא עתה להדליק באיזה אופן שהוא ואינו יכול לשבת ולא לעשות, א"כ פשיטא שטוב יותר שידליק ב' נרות בשווה לליל האתמול מאשר שיוריד ממש (אלא שעדיין צ"ע בליל ד' ויש לו שמן לב' נרות בלבד).

4. ויתירה מזה י"ל דאחר שאין בזה צורך שוב אסור להדליק שנים – דמביא אחרים לידי תקלה במספר הנרות שידליקו.
5. ולדעת הכתב סופר (שו"ת סקל"ה) אסור לגרוע מן המנין דלילה זה. ע"ש.

בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין (העתידיים לבוא. רש"י) וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין (שיצאו כבר, וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין. רש"י), וחד אמר טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג (מתמעטים והולכים. רש"י) וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין. ע"כ. ופשטות הלשון "פליגי" בה תרי אמוראי" מורה יותר לומר דאין כאן משמעות דורשין גרידא בטעם דעת ב"ש וב"ה, אלא איכא מזה נפק"מ לדינא.

ובהקדים דבאמת כבר נתבאר בכמה ספרים ופוסקים (והוא מדברי מהראנ"ח בספר הנותן אמרי שפר פרשת וישב – הובא בבבברי יוסף להחיד"א או"ח רסתרע"א, פר"ח ובביאורי הגר"א שם) לתלות פלוגתת ראשונים לדינא – בהני תרי טעמי. דהנה כנודע, לדעת התוספות בסוגיין (ד"ה והמהדרין) מנהג "מהדרין מן המהדרין" הוא הוספה רק על עיקר המצוה "נר איש וביתו", והמהדרין מן המהדרין מדליקין ביום השני רק ב' נרות לכל בני הבית. פירוש, דג' הדרגות שבברייתא הן – עיקר המצוה נר אחד לכל בני הבית, מהדרין נר לכל אחד מבני הבית, ומהדרין מן המהדרין נר אחד לכל בני הבית ביום הראשון ומכאן ואילך מוסיף והולך עוד נר אחד בכל יום לכל בני הבית. והרמב"ם פליג עלי' וסבר (שם) דהוי הוספה גם על "המהדרין נר לכל אחד ואחד", והמהדרין מן המהדרין מדליקין נר לכל אחד מבני הבית וגם מוסיפין והולכין (או לב"ש פוחתין והולכין) במספר הנרות לכל אחד ואחד מבני הבית.

ונתבאר, דהדברים תלויים בהני תרי אמוראי, כי להך שיטה דטעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין בהכרח שלא להדליק לכל אחד מבני הבית בפני עצמו (אלא קאינן באופן ד"נר איש וביתו") כדי שיהא היכר שריבוי הנרות הוא כנגד הימים (הנכנסים או היוצאים) ולא מצד מספר בני הבית (אם רבים או מועטים). וכמו שביארו התוס' גופייהו התם, "דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים". משא"כ למ"ד ד"טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה דמעלין בקודש ואין מורידין" לא בעינן היכר על מספר הימים, רק העיקר שיוסיף או יפחות על אתמול, ולטעם זה ס"ל להרמב"ם ד"מהדרין מן המהדרין" מוסיפים גם על המנהג דנר לכל אחד ואחד.

ב.

יחדש דאפי' את"ל דרברי הרמב"ם הוו לכו"ע – עדיין יש נפקותות למעשה במספר

הנרות שידליק אדם במקרים מסויימים

אבל נראה לחדש עוד על הדברים, די ש לומר דהנפק"מ בין הנך תרי טעמי אינה רק בפירוש

וי"ל בזה באופן מחודש, ובהקדם, דמצינו בכ"מ⁵ שאחד מהדרכים להלל ולשבח להקב"ה הוא ע"י הדלקת נרות, וע"ד מ"ש⁶ "באורים כבודו ה'".

והנה, לאחרי "והדליקו נרות בחצרות קדש" אומרים "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול".

ולפנה"ל יש לומר ד"והדליקו נרות בחצרות קדש" קאי על מה שנאמר לאח"ז. שבנוסף לזה שבימים ההם קבעו את ימי החנוכה להודות ולהלל להקב"ה, הדליקו גם נרות משום זה.

ועפ"ז, אין הכוונה על הדלקת נרות המנורה, כ"א על נרות מיוחדים שהדליקו אז כהילול ושבח להקב"ה על הנס. וא"ש הלשון "בחצרות קודשך", כי נרות אלו הדליקו בחצר המקדש (העזרה) ובעזרת נשים וסביבות המקדש, ולא בהיכל.

ויש להוכיח כן גם מזה שאומרים "בחצרות קדשך" – לשון רבים, ולא כמ"ש לפני זה "היכלך, מקדשך" – לשון יחיד, כי נרות אלו הדליקו בחצרות רבים.

נס מתודר מן המהודר

איתא בגמ'⁷ "מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין, נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין כו', יום ראשון מדליק אחת,

מכאן ואילך מוסיף והולך". ובשו"ע⁸ כותב הרמ"א "וכן המנהג פשוט" – כהמהדרין מן המהדרין.

ויש לשאול, מה נשתנה מצות נ"ח שנהגו כל ישראל להדר בה, עד לאופן ד"מהדרין מן המהדרין", שלא מצינו דוגמת זה בשאר מצוות.

ויש לומר בזה, דהנה בנסים אחרים שעשה הקב"ה לישראל כיציאת מצרים, נס פורים, וכיו"ב, היו הנסים כדי להציל את ישראל מצרות גשמיות או רוחניות.

משא"כ בנס דמצייאת פך השמן והדלקתו לשמונה ימים, אין בו הצלה גשמית או רוחנית, דהרי כבר ניצחו ישראל במלחמה וניצלו מידי היוונים וגזירותיהם.

יתר על כן, באחרונים⁹ כתבו, שישראל היו יכולים להדליק אז המנורה גם בשמן טמא, שהרי טומאה דחוי' (או הותרה) בציבור¹⁰.

ומ"מ כדי "להראות חיבתן של ישראל", שידד הקב"ה מערכות הטבע ועשה נס, כדי שיוכלו בני" לקיים מצוות הדלקת המנורה לא רק כמצוותה אלא באופן ד"מהדרין מן המהדרין".

ולכן לזכר נס "מהודר" זה, נהגו כל ישראל להודות להקב"ה ולקיים מצוות נר חנוכה, באופן ד"מהדרין מן המהדרין".

8. או"ח סי' תרעא ס"ב.

9. ראה פני יהושע וראש יוסף שבת שם. שו"ת חכם צבי סי' פז. ועוד.

10. פסחים פ, סע"א. וש"נ.

5. ראה סנהדרין לב, בתוד"ה קול בסופו. פרש"י ירמ' כה, י. ובתרגום שם: דמשבחין בניהור בוצין.

6. ישעי' כד, טו.

7. שבת שם.

ה"ה: ונרות כב"ה משום מעלין בקודש ולא מורידין כעין ימים היוצאין. וראה לקמן הערה 13.

ועיין עוד בזה בדרך אחרת, בלקו"ש ח"ל ע' 301-3.

3. בשאלות סוף שאלתא כו (שלפנינו) ליתא הלשון "פליגי". ושם עוד שינויים. אבל ראה שאלות דפוס ירושלים (תשכ"א) שאלתא כז. וראה הלשון ברי"ף ורא"ש שם. ובמס' סופרים פ"כ

בפלוגתת אמוראי בטעמייהו דב"ש וב"ה בנר חנוכה

יביא מש"כ המפרשים לתלות פלוגתת התוס' והרמב"ם בדין "מהדרין מן המהדרין" בפלוגתת האמוראים בטעם מוסיף והולך או פוחת והולך – ויחדש כמה נפק"מ למועשה גם לדין דנהגין בהרמב"ם / יפשוט חקירת האחרונים אי שייך לברך על נרות ההידור – ע"פ הסברה עמוקה בגדר פלוגתת האמוראים, דנחלקו אי הידור זה הוי דין בהנהגת הגברא או שגוף המצוה מוכחרת ומהודרת יותר

א.

יפתח בהצגת הספק לענין ברכה על נרות ההידור, ויביא מש"כ מפרשים דפלוגתת התוס' והרמב"ם בדין "מהדרין מן המהדרין" תליא בפלוגתת אמוראי בטעם שימות ב"ש וב"ה ידוע¹ מה שחקרו אחרונים גבי הידור מצוה היכא שהוא דבר נוסף על המצוה עצמה, אי מצינן לברך על ההידור בפ"ע². ונפקותא רבה במצות נר חנוכה, דכמבואר בסוגיית הש"ס (שבת כ"א, ב) "מצות נר חנוכה נר איש וביתו" ורק למנהג "המהדרין מן המהדרין" (אליבא דב"ה התם, דכוותיהו קיי"ל (רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"א. שו"ע או"ח סי' תרע"א ס"ב)) מוסיף והולך עוד נר בכל לילה. ומעתה טובא יל"ע היכא שכבר בירך על נר א' באחת הלילות, ושוב לאחר הפסק הובאו לו נרות התוספת להדליקם להידור – אי מצי לברך עלייהו בפ"ע ברכת המצוה, אף שאינו מקיים עתה אלא הידור מצוה לבדו.

ונראה לתלות הדבר בביאור בפלוגתת אמוראי בש"ס שם, דהכי איתא התם: "תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי

1. דלקמן. וש"נ.

2. יעויין באנציקלופדיא שם ע' ערב. וש"נ.

1. לאחר זמן מאמירת השיחה יצא לאור כרך טז מאנציקלופדיא תלמודית (ירושלים תש"מ), ושם בערך חנוכה הובאה שקו"ט וכו' בכמה ענינים

הנס במסירת טמאים ביד טהורים

מהו הרבותא בזה ש"מסרת כו' טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך"? / יחדש ביאור נפלא בנוסח ועל הנסים, ובה יסביר היטב גודל הנס והרבותא בנצחון המלחמה / יוציא מזה עידוד וחיוק גדול לדורנו זה

א.

בתפלת "ועל הנסים" שאומרים בימי החנוכה, כשמתארים את נס ההצלה שהצילנו הקב"ה מידי "מלכות יון הרשעה", אומרים: "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך"¹.

וכבר תמהו בזה מפרשי התפילות², דלכאורה שלושת הסוגים האחרונים ("וטמאים כו' ורשעים כו' וזדים כו'") אינם מוסיפים ולא מידי בגודל הנס. דהתינח "גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", הנה הרבותא היא שאף שבנ"י היו חלשים ומעטים מ"מ התגברו על ה"גבורים" ו"רבים" שלא כדרך הטבע. אך זה שהיו בנ"י "טהורים" "צדיקים" ו"עוסקי תורתך" ולכאורה אין בזה כדי להמעיט בכוחם לנצח המלחמה.

וא"כ קשה, מהי הרבותא וגודל הנס בזה שמסר הקב"ה רשעים וטמאים וזדים בידי טהורים וצדיקים ועוסקי תורתך?

ב.

עוסקי תורתך – גם אלו הקובעים עתים לתורה

יש שתירצו³ ע"פ מה שאמרו חז"ל בנדרים⁴ "מאן חולין רבנן", ופירש הר"ן⁵ "דאפילו

1. ראה הנוסחאות בזה בסידור אוצר התפלות. ועוד.

2. ראה פירוש 'דובר שלום' בסידור הנ"ל. ועוד.

3. 'דובר שלום' שם.

4. מט, סע"א.

5. שם.

בבריאותן הן תשושי כח מפני שהתורה מתשת כחם⁶. ועפ"ז "זדים ביד עוסקי תורתך" הוא ביאור ופירוש ל"גבורים ביד חלשים". דלא נימא דחלשים היו ישראל מפני טבע גופם, אלא להיותם "עוסקי תורתך" לכן "תשושי כח" היו ו"חלשים".

אך לכאורה קשה לפרש כן מכמה טעמים:

חדא, הרי לתאר הנס דמסרת גבורים ביד חלשים די בזה דידיענין המציאות, שבני ישראל חלשים היו, ולמאי נפק"מ אם חלשים היו מפני טבע גופם או מפני עיסוקם בתורה?

שנית, פירוש זה מבאר רק "זדים ביד עוסקי תורתך", כי רק על התורה נאמרה ד"מתשת כחו של אדם". אך עדיין אינו מבואר בזה הרבותא ב"טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים", שהרי טהרה וצדקות מעלות אחרות הן, ואין בהם דגש על מעלת ישראל בתור לומדי תורה. ומעלות אלו כשלעצמן, אינן מתישים כוחו של אדם⁷.

והשלישית, לפי פשוטו קשה לפרש ד"זדים ביד עוסקי תורתך" פירושו שמנצחי המלחמה היו חלשים מפני עיסוקם בתורה, שהרי עניין זה שייך לאלו ש"תורתם אומנתם", שרק עליהם שייך לומר ש"התורה מתשת כוחם". וא"כ איך נפרש כן בנדוד⁸, הרי דוחק לומר שכל אנשי הצבא דמתתיהו ובניו היו בגדר "רבנן" (כלשון הגמ' שם בנדרים) ש"תורתם אומנתם"!

ואדרבא, אמרו חז"ל⁹ ש"אלמלא דוד (שהי' עוסק בתורה. רש"י) לא עשה יואב מלחמה (זכותו של דוד (שעסק בתורה) עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד. רש"י)". ונמצא, שאלו ש"תורתם אומנתם" אין עליהם להתעסק במלחמה, כ"א חובתם להתחזק עוד יותר בלימוד התורה, כדי שזכותם תגן על אנשי הצבא הנלחמים, ובעיסוקם בתורה דווקא תלוי ניצחונם של אלו העומדים בקשרי המלחמה בפועל.

וא"כ, לא רק שלא כל אנשי הצבא היו בגדר ד"תורתם אומנתם", אלא אדרבה, אלו שהתורה "מתשת כוחם" – לא עסקו במלחמה.

[ומה שנקראו אנשי הצבא "עוסקי תורתך" יש לפרש בכ' אופנים:

העוסקים בתורה – "רבנן" היו מנהיגי המנצחים במלחמה, ולכן אומרים "זדים ביד עוסקי תורתך", כי אף ש"רבנן" לא התעסקו עם המלחמה בפועל, מ"מ מכיון שהנהיגו את המלחמה, ה"ז נחשב כמו שה"זדים" נמסרו בידם.

6. ראה סנהדרין כו, ב': "למה נקרא שמה תושי' מפני שהיא מתשת כחו של אדם".

7. בפרמ"ג או"ח סתרפ"ב (משב"ז) סק"א (נעתק בעץ יוסף בסידור הנ"ל) "וטמאים ביד טהורים – ע"פ מ"ש בזוה"ק מפני מה עכו"ם גבורים כו' בודאי ע"פ נס היי"ן נוראה גם תורת מנחם חכ"ט עמ' 294 ואילך (הובא לקמן בקיצור עמ' כג) – ע"פ ע"ח (שמ"ב ספ"ד – הובא בתניא פ"ו י', סע"ב). פכ"ד (ל, א). ועוד) "כל מעשה עוה"ז קשים ורעים ורשעים גוברים בו" – שבעוה"ז גוברים אוה"ע על ישראל]. – אבל לכאורה אין זה פשוטו (שהרי פשוטו שהיו גבורים מבני" (ובמשך כל הדורות) כו') אלא בדרך הסוד, וע"פ פנימיות הענינים.

8. סנהדרין מט, א.

ה"נר ה' נשמת אדם".

כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהי' מונח בחותמו של כהן גדול וכו".

טימאו ולא איברו?

איתא בגמ'⁷ "כשנכנסו יוונים להיכל טימאו כל השמנים שבהיכל". דמשמעות הלשון הוא, שהיוונים השתדלו לטמא את השמנים.

ויש לתמוה, דלכאורה באם רצו היוונים להפסיק את הדלקת המנורה היו צריכים לאבד את השמן ולהשמידו כליל, ומדוע רק טמאו אותו?

ויש לבאר זה ע"פ הירוע⁸ בדיוק לשון נוסח 'ועל הנסים' – "עמדה מלכות יון הרשעה להשכיחם תורתך". שליוונים לא נגע כ"כ שישראל ילמדו תורה, כי גם הם הסכימו ש"היא חכמתכם ובינתכם גו"⁹. אלא עיקר מלחמתם הייתה להשכיח מישראל שהתורה היא "תורתך" – תורת הקב"ה. דרצונם הי' שילמדו את התורה רק מפני שהיא חכמה עמוקה, ולא משום שהיא תורת ה'.

ועפ"ז יש לפרש זה שטימאו את השמנים ולא איברום, כי שמן רומז על חכמה¹⁰, והיוונים לא רצו לאבד את חכמת התורה שאצל ישראל, כנ"ל. ועיקר מלחמתם הייתה שה"שמן" יהי' "טמא", שלא יורגש בתורתם הקדושה שבה, שהיא תורת הקב"ה.

6. משלי כ, כז.

7. שבת שם.

8. ראה ספר המאמרים תש"א (לכ"ק אדמו"ר מוהרי"ן נ"ע) עמ' 59 ואילך. לקוטי שיחות ח"ג עמ' 815 ואילך. ועוד.

9. ואתחנן ד, ו.

10. ראה לעיל הערה 4.

ותמוה, הרי כדי להוכיח שפך השמן נשאר בטהרתו מספיק זה שנשאר חותם הפך בשלימותו, ולמאי נפק"מ שהפך הי' חתום בחותמו של כהן גדול דווקא?

ויש לבאר בזה, דהנה מבואר בסה"ק⁴ ש'שמן' רומז על חכמה. ועפ"ז פירוש "טימאו כל השמנים שבהיכל" הוא שהיוונים טמאו את כוח השכל והחכמה שבבני".

והיינו, דגם מי שבענין גשמי ה"ה משכיל בזה ומבין אותו לאשורו על בוריו, הנה בשעה ש"טימאו כל השמנים" לא הי' ביכולתו להבין ולהשיג עניני קדושה ואלוקות.

אך כוחם של היוונים הי' רק בבחינת השכל והחכמה שבאדם. משא"כ בנקודת היהדות ("דער פינטעלע איד") שבכל אחד מישראל אי אפשר כלל לנגוע ולטמא ח"ו, ונשארת תמיד בשלימותה.

וזהו דההצלה מטומאת היוונים הייתה ע"י שהי' השמן "חתום בחותמו של כהן גדול". כי ענין הכה"ג הוא "שיהי' יושב במקדש כל היום כו' ויהי' ביתו בירושלים ואינו זו משם⁵". דמרמז על בחינת היחידה' שבנפש ונקודת היהדות שנשארת תמיד בקדושתה. וכאשר 'מצאו' וגילו ענין זה הי' אפשר להתעלות ולהאיר גם את שאר חלקי

4. ראה הגהות הרח"ו לזוהר ח"ב קמז, ב. וראה מנחות פה, ב' "מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן".

5. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז.

ויותר נראה לומר, ש"עוסקי תורתך" כאן לא קאי על אלו ש"תורתם אומנתם" בלבד, אלא גם על כל לומדי תורה – אפילו אלו שקובעים עתים לתורה. וכדמוכח מזה שכאו"א מישראל חייב בברכות התורה, שא' מהברכות הוא "לעסוק בדברי תורה"⁹, ומזה, שכל האופנים במצוות לימוד התורה – גם "קביעות עתים לתורה" בכלל "עסק בתורה" הם, והעושים כן – מ"עוסקי תורתך" נחשבו.

וזהו ש"מסרת כו' זדים ביד עוסקי תורתך", היינו, שה"זדים" נמסרו בידי אנשי הצבא שהיו חרדים לדבר ה', וקבעו עתים לתורה כדין¹⁰].

ועפכ"ז, הדרא קושיא לדוכתה – מהו הרבותא בזה ש"מסרת כו' טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך"?

ג.

גם המתיוונים – הטמאים והרשעים והזדים מבני ישראל – נמסרו בידי החשמונאים

ויש לבאר זה באופן מחודש, ויתפרשו הדברים עי"ז כמין חומר:

ידוע מדברי הימים ההם, שאף שהגזירות נגד דת ישראל "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" נגזרו ע"י "מלכות יון הרשעה", וכלשון הרמב"ם¹¹ "גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות כו'", מ"מ היו כאלה מבני ישראל שהצטרפו אל היוונים. דנוסף לזה שהיו כמה שמפני הגזירות לא קיימו את התורה והמצוות לאונסם, היו גם כאלה שברצונם עברו לצד היוונים, ונקראו בשם "מתיוונים".

ורק מיעוט מבני ישראל מסרו נפשם, ונשארו שלמים עם השי"ת ותורתו גם בגלוי.

ועפ"ז י"ל שבנוסח ד"ועל הנסים" מפרטים שני עניינים שאירעו לאבותינו בימים ההם.

א. "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" – הנס דנצחון בני ישראל על "מלכות יון הרשעה".

9. כפי נוסח אשכנז (טור או"ח סמ"ז. מג"א או"ח שם סק"ג) – משא"כ נוסח ספרד (וכן הוא נוסח אדה"ז בסידורו) "על דברי תורה".

בב"ח שם ד"לעסוק בדברי תורה" קאי על "העמל והטורח" בד"ת (ובט"ז או"ח שם סק"א "דרך משא ומתן של פלפול כו'"). וראה פרמ"ג שבהערה (7). אבל עכצ"ל דקאי על אופן העמל והטורח שהוא בהישג ידו של כאו"א מישראל (כי כאו"א חייב בברכה זו).

ובכל אופן מצינו בכ"מ הל' "עוסק בתורה" בנוגע ללימוד סתם (ראה לדוגמא סנהדרין צט, סע"א (הובא בתניא פ"א) "דבר ה' בזה כו' כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק". ועוד).

10. וראה במקור הדברים (לקוטי שיחות ח"ל שיחה ב' לחנוכה) עמ' 210 עוד פירושו ל"עוסקי תורתך".

11. ריש הל' חנוכה.

פנינים

ענינים קצרים

דרוש ואגדה

היא בגילוי יותר, אינה נותנת מקום לגשמיות. ועפ"ז י"ל שלאמיתו של דבר גדול הנס שב"מסרת . . . טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים כו'" מנס מסירת ה"גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים":

דהנה בגבורה וחולשה גשמית, או ריבוי ומיעוט גשמי, אף שחלוקים הם, ופלא גדול הוא שיימסרו הגבורים ורבים, בידי המעטים וחלשים, מ"מ אינם הפכים גמורים. שהרי גם ל"חלשים" ו"מעטים" ישנה גבורה וריבוי, ורק שבאופן יחסי לעומת ה"גבורים" וה"רבים" נחשבים הם כ"חלשים" ו"מעטים".

משא"כ בטומאה וטהרה וענינים רוחניים, הנה כאשר הטומאה וכיו"ב היא בתוקף ח"ו, אין מקום כלל לצד ההפכי, ואין ערך ביניהם כלל. ומ"מ הפליא הקב"ה והגדיל לעשות ומסר את ה"טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך".

פך שמן טהור שבכל אחד

אייתא בגמ'³ "כשנכנסו יוונים להיכל טמאו

תוקף הטהרה מחליש את הטומאה

בנוסח "ועל הנסים" אומרים: "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך".

וידועה הקושיא: בשלמא "גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" – מובן הנס שבדבר, שאע"פ שבדרך הטבע יש בידי ה"גבורים" וה"רבים" כח רב יותר, מ"מ נעשה נס ונצחו ה"חלשים" וה"מעטים"; אבל "טמאים ביד טהורים כו'" – מהו הנס שבדבר? וכי למה הי' מקום לקס"ד שינצחו דוקא ה"טמאים", עד שמסירתם בידי ה"טהורים" לנס תיחשב?

ויש לבאר זה ע"פ מה דאיתא בזוהר הקדוש² "תוקפא דגופא – חולשא דנשמתא, ותוקפא דנשמתא – חולשא דגופא". והיינו, שגשמיות ורוחניות הפכים המה. וככל שהגשמיות היא בתוקף יותר, הרי היא מעלמת יותר על הרוחניות, וככל שהרוחניות

1. ראה לעיל עמ' טז ואילך בארוכה, ושם נתבאר באופן אחר.

2. ראה זהר ח"א קפ, ב. קמ, ב.

3. שבת כא, ב.

ה.

עידוד וחיוזוק גדול לבני ישראל בדורנו זה

ומכאן עידוד וחיוזוק גדול לבני בדורנו זה, שנוסף לזה ש"אתם המעט מכל העמים"²⁷, הנה גם מבני גופא, הרי שומרי תומ"צ בשלימות (ולכל פרטיהן) הם לע"ע מיעוט לגבי שאר אחינו בני ישראל שליט"א, וההתבוננות במצב זה יכולה להביא את האדם לידי יאוש ח"ו, או עכ"פ לגרום חלישות, כאשר מתבונן, הרי אמרו חז"ל²⁸ "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה", וא"כ, כיצד יזכו בני לגאולה, כאשר כמה מישראל עדיין רחוקים מזה?

וע"ז ישנו הלימוד בכ"ש וק"ו מימי חנוכה, דכמו ש"בימים ההם" – בימי חנוכה שאז היו "טמאים כו' ורשעים כו' וזדים", מ"מ לא התחשב בהם הקב"ה, והציל את ישראל, וניצחו ה"טהורים כו' הצדיקים כו' עוסקי תורתך", ק"ו ל"זמן הזה" – דורנו זה, דאלו שאינם שומרים תומ"צ בשלימות לע"ע הרי הם "תינוקות שנשברו" – וה"טהורים" צדיקים' עוסקי תורתך' עומדים על משמרתם במס"נ על שמירת התומ"צ, הנה בוודאי שהקב"ה עוזרם, ויביא ישועה והצלה לעולם.

ותירה מזו: כמו שבימי חנוכה מסר הקב"ה את ה'טמאים' בידי ה'טהורים', כמו"כ בזמננו זה, ניתן הכוח לה'טהורים' להתגבר על אלו שאינם 'טהורים'.

כי זה שהטהורים כו' הם המיעוט, זהו בכמות, אבל באיכות, הרי ה'טהורים' הם העיקר, כי להם יש התוקף של קדושה, שמקורה בקדושתו של מקום. ואילו תוקפם של ה'טמאים' רשעים' ו'זדים' הוא גשמי בלבד.

ולכן סו"ס יתקיים גם בנו "מסרת טמאים ביד טהורים", שלא זו בלבד שצד הקדושה ינצח, אלא עוד זאת, שהצד שכנגד ימסר ביד הקדושה, שיתחפכו לטוב, ויהיו "נכבשים" תחת שליטת הקדושה, עד שיהפכו להיות בעצמם 'טהורים' צדיקים' ועוסקי תורתך'.

וכן תהי' לנו, שיראה לנו השי"ת נסים ונפלאות, ויצילנו מיד הקמים עלינו, ויביא "ישועה והצלה" לנו ולכל העולם כולו, ונזכה "להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסוך ועל נפלאותך ועל ישועתך", במהרה בימינו, אמן.

27. ואתחנן ז, ז.

28. סנהדרין צו, ב. וכן פסק הרמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

על הנסים ועל הנפלאות

ב. "מסרת כו' טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך" – הנס של הנצחון על ה"טמאים כו'" מבני ישראל גופא, המתיוונים¹², שגם אלו נמסרו בידי אנשי הצבא החרדים לדבר ה' – ה"טהורים כו' צדיקים כו' עוסקי תורתך"¹³.

ובזה יוכן בפשטות הרבותא בהא דמסר הקב"ה את הטמאים והרשעים בידי הטהורים והצדיקים, דהרי זה מגדיל את הנס דנצחון המלחמה.

דלא רק שהיו היוונים 'גבורים' ו'רבים' היו לצידם גם 'טמאים' ו'רשעים' מבני ישראל גופא, דזה מגדיל את הקושי הטבעי להתגבר על היוונים במלחמה. ומ"מ הגדיל הקב"ה והפליא לעשות, במסרו את היוונים, ואפילו את ה"מתיוונים" בידי ה'טהורים' וה'צדיקים'.

ותירה מזו: מכיון שהיו כמה מבני ישראל שהיו 'טמאים' רשעים' ו'זדים', ה"ז נתן מקום למידת הדין לקטרג על ישראל, שאינם ראויים להינצל, ומ"מ ברחמיו המרובים לא התחשב הקב"ה עם זה, אלא עם המיעוט שהיו 'טהורים' צדיקים' ועוסקי תורתך', והציל את ישראל מידי היוונים.

וזהו תוכן אמירת "ועל הניסים", שמדגישים שניצחון ישראל על היוונים לא הי' ע"פ טבע, אלא נס שנעשה ע"י הקב"ה. הן מבחינה גשמית, דאף שהיו היוונים רבים וגבורים וגם היו טמאים מבני לצידם, מ"מ גברו ישראל עליהם. והן מבחינה רוחנית, שאף שכמה מבני ישראל לא היו ראויים לנס זה מ"מ לא התחשב הקב"ה עימהם אלא "ברחמין הרבים עמדת להם בעת צרתם", ומסר את היוונים והמתיוונים בידי ה'טהורים' ו'צדיקים' ועוסקי תורתך'.

ד.

ביאור נפלא בההבדל בין ישראל לעמים

ובדרך זה יבואר ג"כ בדרך נחמד הא דנקראו מנצחי המלחמה בג' התוארים ד'טהורים' צדיקים' ועוסקי תורתך' לעומת ה'טמאים' רשעים' ו'זדים', כי בזה מבואר דהכוונה כאן היא לרשעי בני, ולא להיוונים. כי הניגוד בג' דברים אלו שייך לאמיתתו רק בבני ישראל גופא, ולא בהיחס שבין ישראל לעמים.

כלומר, כאשר מתארים את הניגוד בין אומות העולם לבני, לא מתאים כ"כ לתארו כניגוד בין טמאים לטהורים וכיו"ב¹⁴, כי גדרים אלו כפי שהם אצל ישראל הם באופן אחר לגמרי

12. ובאלי רבה (או"ח סתרפ"ב) פי' כן התיבות "זדים ביד עוסקי תורתך", ד"זדים" קאי על פריצי ישראל שבאותו זמן.

13. אלא שמפני כבודם של ישראל לא מזכירים בפירוש שקאי על בני.

14. משא"כ בפ"ע, שהרי העכו"ם נק' טמאים ורשעים וזדים, כמו שהביא באבודרהם כאן (סדר תפלת חנוכה ופירושה) מקראי "העכו"ם נקראים רשעים שנאמר (עקב ט, ד) וברשעת הגוים האלה וישראל נקראים צדיקים שנאמר (ישעי' ס, כא) ועמך כולם צדיקים כו', העכו"ם נק' טמאים שנא' (ישעי' נב, א) כי לא יוסף

מכפי שהם אצל אוה"ע, וא"א כלל לאוה"ע להגיע לשלמויות אלו כמו שהן אצל ישראל, כי אין זה בגדרם כלל.

ובמילא א"א לומר שאוה"ע מנגדים לישראל בזה שהם "טמאים" ולא טהורים כבנ"י וכיו"ב, דהרי אצל אוה"ע ענין הטומאה והטהרה הוא מסוג אחר לגמרי. וכשם שאין שייך אצלם הענין ד'טהורים' 'צדיקים' ו'עוסקי תורתך' כפי שהם כבנ"י, כך לא שייך לומר שהם מנגדים לדברים אלו ועושים הפכם.

והביאור בזה:

טמאים ביד טהורים – כתב הרמב"ם¹⁵ "עכו"ם שנגע במת כו' ה"ה כמי שלא נגע. הא למה זה דומה, לבהמה שנגעה במת כו' ולא בטומאת המת בלבד אלא בכל הטומאות כולם אין העכו"ם ולא הבהמה מתטמאין בהם".

וי"ל שבאריכות לשון הרמב"ם ("ה"ה כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה כו'") מבואר גדר הא דאין העכו"ם מתטמאין. דלא רק שנפקעו בפועל מדין טומאה, אלא שאינם בגדר טומאה וטהרה, דכמו בהא שהבהמה אינה מתטמאת, הרי הבהמה אינה בגדר טומאה וטהרה וא"א שיחול עלי' שם טומאה, ה"ה לגבי העכו"ם, שאינם בגדר טומאה וטהרה כלל, כי לגבי עניין זה אינם מציאות שיוכל לחול עלי' שם טומאה¹⁶.

ונמצא, שע"פ הלכה, הגוי אינו בגדר טומאה וטהרה כלל. ומזה, שאמיתית תוארי טומאה וטהרה שייכים רק בישראל.

רשעים ביד צדיקים – מצינו שעיקר הענין דשכר ועונש הוא רק בישראל¹⁷, כמ"ש¹⁸ "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם עוונותיכם". ופירש הרד"ק¹⁹ "איננו חושש עליהם [על אוה"ע] אם ייטיבו אם יריעו כו', וכן אמרו רז"ל²⁰, שאני עכו"ם דלא

יבא בך עוד ערל וטמא וישראל נק' טהורים וטהרתם (יחזקאל לו, כה), וזדים ביד עוסקי תורתך ע"ש (תהלים קיט, טט) טפלו עלי שקר זדים".

אבל ע"פ המבואר לקמן בפנים (והערה 23) י"ל, שעיקר גדרם של תארים אלה שייך בישראל דווקא, ובקראי הוא שם המושאל כו'.

15. הלי' טומאת מת פ"א הי"ג.

16. ראה גם ראב"ד הלי' אבות הטומאות (פ"ב ה"י) "העכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין עם הדומה לחמור כו' ואת כולם ישא רוח כו'". וראה לקוטי שיחות ח"י"ח עמ' 166 מה שנתבאר בדברי הרמב"ם והראב"ד אלו.

17. וראה (ע"ד החסידות) תורת חיים (לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע) שמות קעא, א ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' נא ואילך. ועוד.

18. עמוס ג, ב.

19. עמוס שם. וראה גם ראב"ע שם.

20. סוטה כא, רע"א. ולהעיר ממחז"ל (ב"ק לח, א) "שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתירן להן כו' לומר שאפילו מקיימין אותן כו' אין מקבלין עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו

מפקיד דינא עלייהו [אין ממהרין מן השמים לפקוד עוונותיהם עליהם". רש"י²¹]. ונמצא, שאין מעשי אוה"ע חשובים לפני המקום להחשב כחטא. וכן מצינו שאמרו חז"ל על עה"פ²² "חטא חטאה ירושלים" – "אוה"ע כו' אע"פ שחוטאין אינן כלום²³".

ולכאורה צריך ביאור, הרי גם אוה"ע חייבים בשבע מצוות דידהו, ומדוע אין מעשיהם נחשבים לפני המקום?

ומבואר במקום אחר בארוכה²⁴, שחלוקים שבע מצוות דב"נ מתרי"ג מצוות שניתנו לישראל, לא רק במספרם, אלא בעיקר במהותם, וחייב בני נח בשבע מצוות הוא באופן אחר לגמרי מחיוב ישראל בתרי"ג מצוות. ולכן אין מעשיהם נחשבים לפני המקום, ו"אין ממהרין מן השמים לפקוד עוונותיהם עליהם".

ונמצא, שאופן הצדקות והרשעות אצל בנ"י שונה הוא בתכלית מכפי שהוא אצל אוה"ע. כי אף שגם אצל אוה"ע שייך גדר רשעות וצדקות התלוי באופן קיומם את שבע מצוות דידהו, הנה בישראל תואר צדקות ורשעות תלוי בקיום תרי"ג מצוות שלהם.

ומכיון שכנ"ל הז' מצוות דב"נ, ותרי"ג מצוות שניתנו לישראל, סוגים שונים הם זה מזה בתכלית, נמצא, שצדיק והרשע כבנ"י, וצדיק ורשע אצל אוה"ע, תארים שונים הם, ולא קרב זה אל זה.

זדים ביד עוסקי תורתך – הדין הוא ש"עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה²⁵". וא"כ פשוט, שאין לתאר את העכו"ם כ"עוסקי תורתך", דהרי אסורים ללמוד תורה. ומכיון שאינם בגדר "עוסקי תורתך", הרי מובן, שאינם גם בגדר "זדים" המנגדים לעוסקי תורתך.

[ואף שגם בני נח חייבים ללמוד ההלכות ד"שבע מצוות דידהו²⁶ – מ"מ אינם בגדר "עוסקי תורתך", דקאי על תורת ה' שנתנה לישראל דווקא].

העולה מכל זה, שבתארים אלו הכוונה לתאר את הניגוד כבנ"י גופא בין ה'טמאים' 'רשעים' 'זדים' שבהם לה'טהורים' 'צדיקים' 'עוסקי תורתך' שבהם, כי אין בניגוד לזה לתאר את ההבדל בין ישראל לעמים, כי אין אוה"ע שייכים לגדרים אלו כלל.

מצווה ועושה".

21. וראה גם ע"ז ד, א (וברש"י שם ד"ה נפרע ממנו).

22. איכה א, ח.

23. איכה רבה שם. וראה אור התורה (לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע) לנ"ך (ח"ב) עה"פ (ע' א"סב) וישם "שלכן נק' ישראל עברים ששייך בהם עבירה ותשובה", שמזה מובן שהענין ד"רק אתכם ידעתי גו'" אינו רק לענין שכר ועונש, אלא לעצם שם עבירה והפכו]. לקוטי שיחות ח"ז ס"ע 32 ואילך.

24. ראה לקוטי שיחות ח"ה עמ' 159 ואילך. חכ"ד עמ' 165. ועוד.

25. סנהדרין נט, א. רמב"ם הלי' מלכים פ"י ה"ט.

26. סנהדרין ורמב"ם שם.